

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Děti z rekonstruovaných rodin a jejich problémy s nevlastními sourozenci

Bakalářská práce

Autor: Adéla Chudobová

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních

Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Adéla Chudobová
Studium:	P18P0142
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních
Název bakalářské práce:	Děti z rekonstruovaných rodin a jejich problémy s nevlastními sourozenci
Název bakalářské práce AJ:	Children from reconstructed families and their problems with half-siblings

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cíl

Cílem bakalářské práce je v teoretické části systematicky analyzovat problémy v oblasti sourozeneckých vztahů a chování sourozenců vůči nevlastním sourozencům v rekonstruované rodině. V praktické části zjistit pomocí rozhovoru, jaké záporné postoje a jaké konflikty a problémy má sourozenec k nevlastnímu sourozenci v dané rekonstruované rodině.

Anotace

Bakalářská práce má teoreticko-empirický charakter. Základním tématem jsou rekonstruované rodiny, v nichž vyrůstají děti společně s nevlastními sourozenci. Zaměřuje se především na vznikající problémy nevlastních sourozenců mezi sebou, jež jsou ovlivněny společným soužitím. Práce se soustředí také na to, co vede k těmto problémům a jak jsou v rodině řešeny.

Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, které se zaměřují na vymezení základních pojmů pomocí odborné literatury, na téma rekonstruovaných rodin, soužití v rodině a vztahy mezi sourozenci.

Praktická část je realizována pomocí kvalitativní metody, sběr dat proběhne formou rozhovorů s různými typy rekonstruovaných rodin.

MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Jiří Semrád, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 1.2.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 29.3.2021

.....

Adéla Chudobová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Leoně Stašové, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce. Dále děkuji všem respondentům za to, že poskytli rozhovor pro praktickou část a v neposlední řadě děkuji své rodině a blízkým, že mi stáli oporou při psaní této práce.

Anotace

CHUDOBOVÁ, Adéla. *Děti z rekonstruovaných rodin a jejich problémy s nevlastními sourozenci*. Hradec Králové: Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 5 s. Bakalářská práce.

Cílem bakalářské práce je v teoretické části systematicky analyzovat problémy v oblasti sourozeneckých vztahů a chování sourozenců vůči nevlastním sourozencům v rekonstruované rodině. V praktické části zjistit pomocí rozhovorů, jaké záporné postoje a jaké konflikty a problémy má sourozenec k nevlastnímu sourozenci v dané rekonstruované rodině. Bakalářská práce má teoreticko-empirický charakter. Základním tématem jsou rekonstruované rodiny, v nichž vyrůstají děti společně s nevlastními sourozenci. Zaměřuje se především na vznikající problémy nevlastních sourozenců mezi sebou, jež jsou ovlivněny společným soužitím. Práce se soustředí také na to, co vede k těmto problémům a jak jsou v rodině řešeny.

Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, které se zaměřují na vymezení základních pojmů pomocí odborné literatury, na téma rekonstruovaných rodin, soužití v rodině a vztahy mezi sourozenci. Praktická část je realizována pomocí kvalitativní metody, sběr dat proběhne formou rozhovorů s různými typy rekonstruovaných rodin.

Klíčová slova: rekonstruovaná rodina, nevlastní rodič, nevlastní sourozenci, sourozenecký vztah

Annotation

CHUDOBOVÁ, Adéla. *Children from reconstructed families and their problems with half-siblings*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 56 pp. Bachelor Degree Thesis.

The goal of the bachelor's thesis in the theoretical part is to systematically analyse the problems in the area of sibling relationships and the behaviour of siblings towards stepsiblings in a blended family. The aim in the practical part is to find out what negative attitudes and what conflicts and problems the sibling has in relation to the half-sibling in the selected blended family using an interview. The bachelor thesis has a theoretical-empirical character. The basic theme is to study blended families, in which children grow up together with stepsiblings. The work is aimed at emerging problems of stepsiblings which are affected by cohabitation. The work also focuses on what leads to these problems and how they are solved in the family.

The theoretical part is divided into three chapters. These chapters focus on the definition of basic concepts using the literature, on the topic of blended families, cohabitation in the family and relationships between siblings. The practical part is carried out using a qualitative method. Data collection will take place in the form of interviews with various types of blended families.

Keywords: blended family, step parents, step siblings, sibling relationships

Obsah

ÚVOD	8
1. RODINA V SOCIÁLNÍM KONTEXTU	10
1.1 Pojetí rodiny a její vliv na dítě	10
1.2 Druhy rodin podle uspořádání členů	11
1.2.1 Vlastní rodina	12
1.2.2 Nevlastní rodina.....	13
1.2.3 Náhradní rodina	15
1.3 Výchova v rodině	15
1.4 Výchovné styly v rodině.....	16
2. ROZPAD RODINY A NARUŠENÍ CITOVÝCH POUT	19
2.1 Rozvod manželství a rozpad nemanželského vztahu	19
2.2 Nevlastní rodičovství a s ním spjaté povinnosti a závazky	21
2.3 Specifika vztahu s nevlastním rodičem	22
3. POSTAVENÍ VLASTNÍCH A NEVLASTNÍCH SOUROZENCŮ V RODINĚ	24
3.1 Sourozenecký vztah mezi vlastními a nevlastními dětmi	24
3.2 Vlastní a nevlastní sourozenecké konstelace.....	26
3.2.1 Vlastní sourozenecké konstelace	27
3.2.2 Nevlastní sourozenecké konstelace	28
3.3 Problémy mezi vlastními a nevlastními dětmi	29
3.3.1 Žárlivost a rivalita mezi sourozenci.....	30
3.3.2 Útoky a konflikty mezi sourozenci.....	30
3.4 Vymezení pravidel mezi sourozenci	31
4. VÝZKUM	33
4.1 Cíl výzkumu	33
4.2 Metoda výzkumu a sběr dat.....	33
4.3 Metoda zvolená pro analýzu dat.....	36
4.4 Analýza výsledků	36
4.4.1 Změny po založení rekonstruované rodiny	37
4.4.2 Výhody a nevýhody nevlastního rodičovství	39
4.4.3 Kompatibilita mezi sourozenci	41
4.4.4 Sourozenecké rozepře.....	42
4.4.5 Vzájemná podpora vztahů	44
4.5 Shrnutí výsledků.....	46
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	49
PŘÍLOHY	52

Úvod

Cílem bakalářské práce je v teoretické části systematicky analyzovat problémy v oblasti sourozeneckých vztahů a chování sourozenců vůči nevlastním sourozencům v rekonstruované rodině. Konkrétně popsat základní pojmy v rámci tématu bakalářské práce, tedy na téma: *Děti z rekonstruovaných rodin a jejich problémy s nevlastními sourozenci*.

V první kapitole popisují obecně rodinu v sociálním kontextu, kam zařazují podkapitoly o životním pojetí rodiny a jejím vlivu na dítě, rozdělují druhy rodin podle uspořádání členů, kam jsem zařadila rodinu vlastní, nevlastní a náhradní, a nakonec jsem se zaměřila v kapitole na výchovu a výchovné styly v rodině.

Druhá kapitola se zaměřuje na rozpad rodiny a narušení citových pout, do které jsem zařadila podkapitoly o rozvodu manželství a o rozpadu nemanželského vztahu, dále se zaměřuji na nevlastní rodičovství a s ním spjaté povinnosti a závazky a v neposlední řadě se zaměřuji na určitá specifika vztahu s nevlastním rodičem.

Poslední kapitola se zaměřuje na postavení vlastních a nevlastních sourozenců v rodině, která řeší sourozenecký vztah mezi vlastními a nevlastními dětmi, vlastní a nevlastní sourozenecké konstelace a popisuje problémy mezi vlastními a nevlastními dětmi a vymezení pravidel mezi sourozenci.

V praktické části zjistit pomocí rozhovoru, jaké záporné postoje a jaké konflikty a problémy má sourozenec k nevlastnímu sourozenci v dané rekonstruované rodině. Ve výzkumu chci zjistit, jak rodiče vnímají vztah mezi vlastním a nevlastním dítětem a jak jejich vztah podporují. Jaké problémy rodič mezi vlastním a nevlastním dítětem řeší. Spolupráce rodičů k vlastním i nevlastním dětem je důležitá pro fungující a pevný vztah mezi sourozenci.

Každý z nás by si přál vyrůstat v normální vlastní rodině, kde nejsou hádky, různé problémy a kde se dá bez problému společně vyjít. Ovšem ne vždy to právě tak je a často se rodiny z různých důvodů rozpadají. A tak vznikají právě rekonstruované rodiny. Kde se dají dohromady dva lidé a do společné domácnosti každý přivede vlastní děti. Děti, které jsou si cizí, se musí začít brát jako vlastní. Nejen, že děti mají problémy s nevlastními sourozenci, ale třeba i s nevlastním rodičem. Vztahy navázat s cizími lidmi je těžké, ale ještě víc je těžší ty vztahy udržet.

Rodiče potřebují k životu děti, ale také děti potřebují rodiče, a když jsou ty rodiče dva, tak je to přece jen lepší. Mnohdy ani za to nemůžou, že se jejich vztah rozpadnul. Může se i stát, že náš milovaný partner zemře a tady už nepomůže žádná náprava vztahu. V těchto případech chápeme rozpad rodiny a možnost nalezení nové, právě ve zrekonstruované rodině.

Rozpady rodin můžeme trochu potlačit a pomoci tyto rozpadající se původní rodiny zachránit. Ať už to je právě pomoc od odborníků a psychologů, tak můžou pomoci i obyčejní lidé. Ale lidé se bojí otevřeně mluvit o svých problémech a o to víc, říkat to své rodině. Ale rozpad nemusí být pro všechny špatný. Důležité je, aby se děti i rodiče v nové rodině cítili přirozeně a otevřeně, nežli se cítili v té původní.

Jak mít teda kladný vztah s novým rodičem? Velký vliv na chování dětí mají původní rodiče, aby ze svého dítěte vychovali to nejlepší. Ale když tomu tak není, tak nejen, že se v dospělosti bude chovat dítě odlišně nežli právě ti, kteří jsou vychováváni k určitým pravidlům, ale bude se nepřejícně chovat i ke svému novému nevlastnímu rodiči. Musí se dbát na správnou výchovu a na správné postupy a metody při výchově.

Další věc, se kterou se dítě potýká v rekonstruované rodině je jeho nevlastní sourozenec či sourozenci. Kromě přijetí nového nevlastního rodiče musí dítě přijmout i nového nevlastního sourozence. Nový sourozenec může představovat určitou hrozbu, tak jako to vidáme i ve vlastních rodinách. Dětem se mnohdy změní jejich postavení a role v rodině. Souvisí to především se sourozeneckými konstelacemi. To může vést k různým konfliktům a rivalitě mezi sourozenci.

Důležitou podporou v řešení těchto problémů s nevlastními a vlastními sourozenci jsou oba rodiče. Vlastní i nevlastní rodič musí společně vychovávat vlastní i nevlastní děti. Jedině rodiče společnou silou zvládnou vychovat děti a potlačit jejich problémy.

Tématu rekonstruovaných rodin se věnují především (Matějček, Dytrych, 1994, 1999, 2002., Matějček, 1994. a Novotná, Kyselá, 2019.). V určitém kontextu se tématu rekonstruovaných rodin věnují např. (Antier, 2005., Baham et al., 2008., Anderson, 1999., a Ballnik, 2012.). Sourozeneckým vztahům se věnují především Veselá a kol., 2005., Prekopová, 2014., Čapek, Čapková, 2010., Dumontiel-Kremer, 2015 a Novák, 2007.).

1. Rodina v sociálním kontextu

V první kapitole mé bakalářské práce se chci nejprve zaměřit na stručné vymezení pojmu rodina, a co vše si pod tímto pojmem můžeme představit. Rodina je historicky podložený pojem, který je známý už velmi dlouho. Součástí rodiny jsou samozřejmě děti. Vysvětlím, jakou funkci má dítě a jakou roli představuje pro rodinu. Zároveň upozorním na duševní zdraví dítěte, a jak má dítě v rodině vyrůstat. V další podkapitole se zaměřím na druhy rodin. Rodina se neustále rozvíjí a mění svůj směr a také základní uspořádání členů v rodině. Nalezneme zde tři základní druhy rodin. Je to rodina vlastní, nevlastní a náhradní. Zde si ukážeme, že máme různé druhy rodin a že je na každém, jak si tu svoji nakombinuje. Každá rodina je proto jedinečná a je svým způsobem odlišná od dalších rodin. Na závěr této kapitoly si vysvětlíme, jak by měla vypadat ideální výchova a jak vychovávat. Výchova je důležitým prvkem pro správné fungování všech rodin. Každé dítě ovlivňuje styl výchovy jeho rodiče, ať už se jedná o vlastní dítě, nebo nevlastní dítě. Proto zde zmiňuji základní rozdělení stylů výchovy v rodině.

1.1 Pojetí rodiny a její vliv na dítě

Pojem **rodina** je v dnešní době definován mnoha obory, kde se vymezuje především z hlediska postavení ve společnosti, vztahů a vazeb, funkcích v oblasti sociální a základní sociální procesy, které v rodině probíhají. Rodina je označována jako malá skupina, která je spojena vztahem manželským, příbuzenským či jinými vztahy, které ovlivňují společný způsob života (Lovasová, 2005, s. 15).

Rodina je taktéž nejstarší lidská společenská instituce, kterou její vznik ovlivnil lidský pud, jako je rozmnožování a plození, ale i potřeba potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat na život. (Matějček, 1994). Rodina se také považuje za stabilní prvek ve společnosti v jakékoli podobě (Možný, 1999, s. 13).

Každá rodina se skládá z rodičů případně jednoho z rodičů a alespoň z jednoho dítěte. Nemůže používat označení pro rodinu, jestliže se jedná o rodinu bez dítěte. Dítě je důležitou podstatou rodiny. Utváří a formuje rodinu a dokáže propojit a prohloubit vztahy mezi nimi (Veselá a kol., 2005, s. 250).

Dítě v České republice je označována ta osoba, která je z právního hlediska označena za nezletilou. Pro upřesnění se jedná o osobu od jejího narození až po nabytí zletilosti. Tento termín věkového vymezení je ustanoven v úmluvě o právech dítěte čl. 1 – „Pro účely této

úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“ (Veselá a kol., 2005, s. 250).

Pro dítě je rodina nepostradatelná a má vliv na jeho osobnost. Osobnost dítěte v oblasti tělesné, duševní a sociální. Díky rodině si dítě osvojuje vzorové chování, jednání, návyky, dovednosti a strategie potřebné pro orientaci ve společnosti a může se jednat o pozitivní či negativní vlastnosti. Ideální vývoj dítěte je optimální uspokojení jeho základních potřeb. Lovasová (2005, s. 16-17) rozděluje tyto potřeby do čtyř skupin a utváří pyramidu „základních potřeb dítěte“.

Rozdělením potřeb představuje **pyramida potřeb dítěte**, jehož základ tvoří biologické potřeby, které představují výživu dítěte, dostatek tepla, čisté prostředí aj. Další jsou psychické potřeby, kde nalezneme určitý přísun podnětů, jistotu, vědomí vlastní identity aj. Po psychických potřebách jsou na řadě sociální potřeby, tedy ty potřeby, u kterých je důležitá láska, bezpečí, uznání ostatních a akceptace dítěte takového jaké je. Další složkou jsou potřeby sociální a psychické, které spolu blízce souvisí a vyznačují se společným termínem psychosociální. Poslední složkou, která je na vrchu pyramidy tvoří potřeby vývojové. Tyto potřeby jsou aktuální, až po splnění předcházejících potřeb. Součástí vývojových potřeb motivace a s ní spjaté činnosti, které jsou potřebné pro rozvoj sama sebe. Charakter se, ale díky vývoji dítěte pořád mění (Lovasová, 2005, s. 16-17).

Dítě duševně zdravé se potřebuje rozvíjet v citově příznivém a stálém prostředí, kde se k němu mateřsky chovají. (Matějček, 1994). S tímto souhlasí Lovasová (2005, s. 15), která rozděluje funkce rodiny do ucelených výrazů na rozdíl od Matějčka, tedy na reprodukční, ekonomickou, socializační a emocionální. A rovněž dodává, že rodina je důležitým prvkem ve společnosti a její vztahy jsou důležité uvnitř i navenek. Každá rodina má svým členům poskytovat dostatečnou péči a ochranu. Nebereme označení rodiny jen biologické rodiče, ale všechny, co se na výchově dítěte podílí. Duševní potřeby i u dětí dělí Matějček na pět skupin. První je vliv okolí, druhý je smysl a řád zkušeností, třetí je pocit životní jistoty, čtvrtá je být společensky uznávaný a za páté je životní perspektiva (Matějček, 1994).

1.2 Druhy rodin podle uspořádání členů

Dlouhou dobu se tvrdilo, že je rodina neměnicí a stabilní prvek. To bylo používáno do 1. poloviny 20. století. Nyní víme, že tomu tak být nemusí. Došlo k zvratu, a na rodinu se nyní díváme ve zcela jiném světle (Možný, 2006, s. 15-18).

Matějček (1994) rozlišuje a roztrídí tři druhy rodin podle uspořádání členů v rodině. Nachází se zde rodiny vlastní. Tyto rodiny jsou uspořádány z původních členů. Zařadila jsem sem rodiny nukleární, rodiny vícegenerační a z mého pohledu sem spadají i rodiny neúplné. V těchto rodinách je zachován biologický základ pro utvoření vlastní a téměř nenarušené rodiny. Nevlastní rodina se skládá, jak už název napovídá, z nevlastních členů. Ať už se jedná o jakýkoli druh komponované či skládané rodiny. Rodiny náhradní dokončují toto rozřazení a můžeme sem zahrnout veškerou náhradní péči, kde rodina není ani vlastní a ani nevlastní.

Uspořádání rodin podle Matějčka (1994) je nadčasové a o jeho rozdělení a vymezení pojmů vlastní, nevlastní a náhradní se opírají i další autoři jako např. (Novotná a Kyselá, 2019, Skládalová, 2015, Archer, 2001 aj.).

1.2.1 Vlastní rodina

Vlastní rodina se skládá ze členů původních a „nejčastěji“ z biologických. Výjimku může tvořit adopce dítěte ke dvěma vlastním vychovatelům nebo pěstounská péče. Slovo vlastní značí něco zcela přirozeného, pravého a žádoucího. Rodina nevlastní naopak představuje pravý opak tohoto významu. Mezi rodiny vlastní řadíme rodiny úplné s vlastními členy-nukleární, vícegenerační a neúplné (Matějček, 1994, s. 66).

Mezi nejznámějšího představitele patří **úplná rodina s vlastními členy či nukleární rodina**. Rovněž můžeme použít i termín orientační rodina, neboť ta představuje rodinu, do které jsme se narodili. V této rodině jde o běžné uspořádání vztahů v rodině. Najdeme zde původní a neměněné zastoupení členů v nukleární rodině, ve které se nachází dva rodiče, muž a žena, a jejich dítě nebo děti. (Novotná, Kyselá, 2019, s. 39). Toto uspořádání rodiny je ve světě považováno za základní jednotku solidarity a vzájemné odpovědnosti. „Ve většině kultur je rovněž uznávána jako jediná legitimní sociální jednotka plodící potomky a mající zodpovědnost za jejich výchovu.“ (Lovasová, 2005, s. 15) Nukleární rodinu rozlišujeme na dvě skupiny. Mezi první se řadí rodiny, kde rodiče jsou manželé a jejich manželství je formální. Ve druhé skupině se nachází nukleární rodiny, které jsou nemanželské, ale přesto vlastní. Tito rodiče neuzavřeli manželský slib a spolu mají nemanželské dítě nebo děti (Matějček, Dytrych, 1994, s. 134).

Dalším příkladem vlastní rodiny je **rodina vícegenerační nebo rozšířená**. Jedná se o soužití několika generací a rodin příbuzensky spjatých, které žijí pod jednou střechou. Tento model neposkytuje rodině možnost k úplnému osamostatnění, problémy často vznikají přílišným vlivem ze strany rodičů jednoho z partnerů. Také velmi podobný termín pro označení

takovéto rodiny je sendvičová rodina. V této rodině se jedná o souběžnou péči o děti a o seniory (Bertini, 2013, s. 13-20).

Neobvyklé složení rodiny tvoří **neúplná rodina**, kde rodinu tvoří pouze jeden z rodičů. Matějček (1992) nazývá tento druh rodiny obecně za ne-doplněnou. Jedná se jak o svobodné matky, rozvedené matky, které nemají jinou rodinu či ovdovělé. To samé je i u druhého pohlaví, kde je svobodný otec, rozvedený otec, který nemá jinou rodinu či vdovec. (Matějček, Dytrych, 1999, s. 64-65). S neúplnými rodinami se setkáváme čím dál častěji, neboť jejich výskyt roste. Problém, který se vyskytuje v neúplných rodinách je především zúžené a omezené plnění základních rodinných funkcí, které mají za následek odchylku a riziko správného vývoje dítěte. Mezi riziko patří omezení nebo zabránění kontaktu s druhým rodičem dítěte. Důvodem špatného styku s druhým rodičem je nezáměr rodiče a zabránění kontaktu „hlavním“ rodičem dítěte, které může být i soudně uděleno (např. úprava styku dítěte s rozvedeným rodičem apod.). Rodič, se kterým žije dítě se domnívá, že druhý rodič může narušovat a podryvat jeho autoritu (Doulík, Škoda, 2008, s. 51-52).

1.2.2 Nevlastní rodina

Nevlastní rodina se skládá z jednoho biologického rodiče a jednoho nebiologického, tedy cizího. Těchto rodin velmi rychle přibývá. V jiných jazycích mají termín pro nevlastní, ale v našem jazyce ne a jakákoliv předpona ne je pro nás brána, jako něco nepřírozeného, nepravého a i nežádoucího. Velký problém nacházíme v tom, že dítě má ještě dalšího rodiče a ten má úplně jiný přístup než „hlavní“ rodiče a dítě je z toho chování zmatené. (Matějček, 1994, s. 66-68). Pojmenování nevlastní rodina lze i použít jako **doplněná rodina**, jak zmiňuje Matějček a Dytrych (1994, s. 154). Mezi představitele nevlastní rodiny patří rekonstruovaná rodina a homoparentální rekonstruovaná rodina.

Rekonstruované rodiny jsou rodiny, které vznikají na druhý a další pokus. Jedná se o doplnění rodiny novým otcem nebo matkou, proto se jí říká i „doplněná“ rodina. Může jít o připojení k neúplné rodině např. svobodné matce, vdově, svobodnému otci s dětma aj. Tento nově připojený člen zastává funkci rodičovského vychovatele. (Matějček, Dytrych, 1999, s. 65). Rozlišujeme tedy manželský pár, který je tvořen jedním vlastním biologickým rodičem a nevlastním rodičem dítěte (Matějček, Dytrych, 1994, s. 154).

Slovo rodič je odvozené od slova „rodit“ a samozřejmě souvisí s pojmem rodina. (Novotná, Kyselá, 2019, s. 39) uvádí, že rozlišujeme dva typy rodin, nukleární

a rekonstruovaná. Dále jsou zde další názvy pro rekonstruovanou rodinu zvanou, jako **komponovaná, patchworková (sešívána) či znovusložená rodina**. V rekonstruované rodině se dávají dohromady dvě předešlé rodiny. Zde získávají děti nevlastní rodiče a nevlastní sourozence. Utváří se nová rodina, ta může být vytvořena na druhý pokus, ale i na potřetí atd. (Novotná, Kyselá, 2019, s. 39).

Žít v nukleární rodině je pro děti zcela „normální“. Naopak žít v rekonstruované rodině jim připadá, jako „nenormální“ způsob žití rodinného vztahu. Tím, co považujeme za normální rodinný vztah je dáno již v dlouhé historii. Jsou nám vštěpovány určité hodnoty a s nimi spjaté označení v rodinách. Život se vyvíjí kupředu a mění se myšlení 21. století. V tomto období lidé neřeší, v jakém druhu rodinného vztahu se nacházejí, zdali jsme v rekonstruované, nukleární, neúplné rodině aj. Děti vychované v této době budou pohlížet na slovo „rodina“ jinak, než jejich rodiče a prarodiče. Avšak výchova v různých rodinných vzorcích, může mít za vliv, že ji mohou děti přenášet do své budoucí rodiny. Vyrůstají ve spektru možností, ve kterém se nachází jedinci a ti utváří svoji jedinečnou rodinu (Novotná, Kyselá, 2019, s. 40-43).

Novotná a Kyselá (2019, s. 43-44) tvrdí, že všechny rodiny, který si každý jedinec tvoří sám, jsou díky tomu brány jako „rekonstruované“ (komponované). Rodinu si každý skládá ze členů, jaký si on sám vybral. Proto sem patří i svým způsobem nukleární rodina. Veškeré zkušenosti z minulosti působí a ovlivňují náš budoucí vzor rodinného vztahu. Záleží na osobnosti jedince a jaké měl dětství. Nesmíme také opomenout na vliv rodičů a dalších osob, které hráli nebo hrají dosud roli v našem životě.

V každé rekonstruované rodině nacházíme různé druhy rodiny, které jsou více či méně akceptovány společností. Dají se tedy dělit na neformální a formální ve společnosti. Skoro každý, si alespoň jednou představil jiný typ vlastní rodiny, kterou by si rád nakombinoval. Ač se jedná např. o milenecký vztah, paralelní nebo i mít více partnerů (Novotná, Kyselá, 2019, s. 47).

Jeden z nejčastějších případů nepřijímaných společností jsou tzv. **neformální rekonstruované rodiny**. V této rodině má partner nebo partnerka milenecký vztah. Může to být milenec nebo milenka, protože nevěrní dokážou být obě pohlaví. Důvodů, proč vznikají tyto milenecké vztahy může být např. dlouhodobá nespokojenost v manželství, v sexu, samota, nedostatek uznání, chybějící tolerance ve vztahu aj. (Novotná, Kyselá, 2019, s. 47-49).

Další z případů mohou být paralelní vztahy, manželský trojúhelník, nebo monogamie. Schopnost utvářet s více dospělými členy nový partnerský vztah a zároveň udržovat si svůj

dosavadní partnerský vztah. V udržování dosavadních vztahů mohou být různé závazky, ale nejčastěji to bývá kvůli dětem z původní rodiny (Novotná, Kyselá, 2019, s. 49-50).

1.2.3 Náhradní rodina

Termín „náhradní rodina“ myslíme takovou rodinu, kdy ani jeden z biologických rodičů není schopen výchovy a roli vychovatele přebírá nebiologická osoba nebo osoby (Matějček, Dytrych, 1999, s. 65).

Matějček (1994, s. 21-24) se snaží o to, aby náhradní rodina nebyla méně hodnotná, než je biologická rodina. Je poměrně veliký výběr možností, proč děti nemůžou vyrůstat ve vlastní rodině. Například úmrtí, emigrují, vážně onemocní či handicap, nechtějí se starat, nebo chtějí, ale neumí a odeberou jim je. Tam dochází k týrání jak psychickému, tak k fyzickému. Děti jsou dnes také v péči našich babiček a dědečků. Tito prarodiče jsou dnes již více obeznámeni o správnou výchovu, než byli jejich praprarodiče.

Další možnosti náhradní rodiny jsou zaprvé adopce, které odstraní problém s vlastní a nevlastní rodinou, je jako biologická. Zadruhé je tu pěstounská péče, která je také řešení, ale zde není dítě v té rodině nastálo, napevno. A poslední rozdělení jsou dětské domovy a SOS vesničky (Matějček. 1994, s. 21-24).

1.3 Výchova v rodině

Výchova dětí je známá už po celé staletí a v každém období se na výchovu dětí dívalo z mnoha úhlů. Pokud rodič chce zvládat svoji výchovu dětí, měl by využít vlastní podněty a postřehy, které mu život doposud přinesl. I přes získané podněty a postřehy ze života, může rodič chybovat. Důležité ovšem je, aby se rodič ze své chyby ve výchově dítěte poučil a v příštím jednání ji neopakoval, pokud je to možné. Následovně by si rodič neměl příliš vyčítat vzniklou chybu ve výchově svého dítěte (Biddulph, 1999, s. 12).

Skládalová označuje výchovu dítěte za složitou, důležitou a odpovědnou činnost. Definice výchovy ukazuje očima dítěte, tedy, že „výchova je to, že se máme rádi, žijeme společně a ukazujeme dětem, jak mohou svůj život žít..., ale rozhodnout se musí samy.“ (Skládalová, 2015, s. 13-15).

Nebereme označení rodiny jen biologické rodiče, ale všechny, co se na výchově dítěte podílí (Matějček, 1994). Výchova dítěte je důležitý proces při utváření vztahu nejen s rodiči,

ale i s ostatními sourozenci, pokud dítě nějaké má. Rovněž platí i při výchově nevlastních dětí, kdy je zásadní výchova pro kladné přijetí nevlastního rodiče (viz. kapitoly 2.3 a 2.4).

Skládalová (2015, s. 8-9) tvrdí, že může mít špatný vliv na rodiče zajímání se o psychologii dítěte, místo používání běžného rozumu. V této moderní době jsou rodičům předkládány odborné tvrzení na správnou výchovu, tím zaniká použití vlastní míry empatií. Avšak upozorňuje na rychle se měnící moderní svět a děti v něm, které nelze už vychovávat stejně, jako předešlou generaci. Díky změně výchovy spěje i svět kupředu. „Jestli má tento svět jít kupředu, nemohou být děti stejné jako jejich rodiče. A my rodiče těžko můžeme vychovávat děti současnosti jako v minulém století. Dnešní generace rodičů a prarodičů už měla příležitost svůj svět vytvořit.“

Výchova dětí, by měla jít otevřenou cestou. Děti si samy ukazují, jakou cestou se chtějí vydat a jakým stylem půjdou vpřed. Měli by mít otevřenou náruč u rodičů a neměli by se bát zkoušet něco jiného, než zkoušeli jejich rodiče. Tímto volným a svobodným přístupem si rodiče získávají náklonost a lepší vztah (Skládalová, 2015, s. 11).

Skládalová (2015, s. 11) v knize zmiňuje, podle mě zajímavá doporučení rodičům o výchově v rodině. Patří mezi ně tvrzení a doporučení například: *„Vychováváme děti a dovolme jim vychovávat nás., Snažme se neopakovat chyby, o kterých víme., Správná výchova dětí od samého začátku stojí méně než náprava napáchaných škod., Zapomeňte na příslovi „nehas, co tě nepálí“ a budujme vztahy s dětmi tak, aby nikdy nezačalo hořet., Investujme do výchovy tělesně, ale i emočně zdravých dětí, které se jednou stanou zdravými dospělými., Neříkejme svým dětem, co mají dělat – udělejme to tak, aby to chtěly samy.“*

1.4 Výchovné styly v rodině

Výchova je tedy něco zcela jednoduchého, ale rozpory mohou vzniknout, je-li otec dítěte např. vychováván autoritativním stylem a matka např. demokratickým stylem. Tím mohou nastat neshody ohledně společné výchovy (Skládalová, 2015, s. 13-15).

Způsob, kterým si vybíráme vlastní styl výchovy přebíráme od svých rodičů, ačkoli si to ani neuvědomujeme. Tento výchovný styl našich rodičů přenášíme na výchovu svých dětí. Tudíž předáváme nevědomky náš styl stále opakovaně na své další generace.

V dnešní moderní době jsou vzorce chování dětí ovlivněné prostředím, ve kterém děti vyrůstají. Naše sociální prostředí je zaměřeno především na svobodu a rovnost. Dětem je

vštěpována rovnoprávnost, která by měla být pro všechny stejná. Touto svobodomyšlnou výchovou jsou vychovávaní mnohdy neúspěšní jedinci a zanikají jedinci, kteří jsou užiteční pro společnost. Nyní známe tři základní nejvíce používané styly ve výchově. Patří sem styl autoritativní, liberální a demokratický (Čapek, Čapková, 2010, s. 10-11).

Autoritativní styl výchovy bývá označován za nejvíce používaným ve všech rodinách. Bylo tomu hlavně do 60. let 20. století, ale nyní tento styl upadá, neboť není už tak účinný. V tomto stylu výchovy mají rodiče hlavní slovo a jejich děti se musí jim přizpůsobit. Děti musí dodržovat určená pravidla a zažívají tresty, jak fyzický, tak i psychický. Mezi nejčastější tresty patří zesměšňování či odmítání předávat lásku. Důležitou roli zde hrají odměny a tresty. Převážné používání trestů, ale i odměn může vést ke špatně vychovanému jedinci, který nemá vlastní názor, sebevědomí a zřídka se prosazuje ve společnosti. Také je potlačována vlastní iniciativa a snaha zavděčit se svému okolí za každou cenu. Některé děti mají ve snaze se za každou cenu zavděčit rodičům, nebo na druhou stranu vyvolat boj s nimi, tedy boj proti autoritě. Dítě vychované v autoritativním stylu má v této době tendenci oplácet tresty a mstít se rodičům, proto nyní zaniká (Čapek, Čapková, 2010, s. 11-12). S tím souhlasí Čáp a Mareš, kteří dodávají, že dítě je agresivní, podrážděné a je ve větším napětí. Za přítomnosti rodiče dítě je submisivní a neiniciované (Čáp, Mareš, 2001, s. 304-305).

Liberální styl výchovy je ovlivňován tím, že dětský život se postupně mění a s ním i společnost. V dnešním světě je vyvíjen nátlak na rodiče, aby své děti vychovávali svobodomyšlně a s možností dělat vše, co chtějí dělat. Neexistují žádná omezení či pravidla. Svět přijímá jedince s otevřenou náručí a volnou rukou. Jakýkoli nátlak, povinnost něco řešit a dělat zbývá na rodičích, neboť dítě zvládne pouze na danou věc reagovat, nikoli jednat. Hodlá-li rodič něčeho u dítěte dosáhnout, musí použít formu odměn či dokonce uplácet. Tento styl volné výchovy má za důsledek špatné budoucí přijetí dítěte ve společnosti. Jeli dítě odmítnuto v budoucím přijetí, které si myslí, že má být samozřejmostí, může to mít vážný vliv na jeho sebevědomí. Toto dítě je poté zmatené a nespolehlivé. Nemá vytyčené žádné hranice, tudíž je jeho chování neadekvátní i v běžné situaci. Dalo by se říci, že z dítěte vychováme sobce, který myslí jen na sebe, a ne na druhé. Nedokáže pracovat ve skupině a plnohodnotně a rovnocenně spolupracovat s kolektivem. Sobectví mu rovněž brání v navazování hlubších a dlouho trvajících vztahů. Ačkoli toto dítě dostane vše, po čem touží, nakonec není šťastné (Čapek, Čapková, 2010, s. 13).

Demokratický styl výchovy, ale také sociálně integrační (integrativní) styl výchovy je všeobecně známý. Tento styl se jeví pro výchovu jako nejlepší. Je označován jako vhodný a optimální styl výchovy, oproti stylu autoritativním a stylu liberálním. (Čáp, Mareš, 2001, s. 304-305)

K základům demokratickému stylu výchovy přispěl americký psychiatr Rudolf Dreikurs, který žil v letech 1897–1972. Též se věnoval výchově dítěte, kde tvrdí, že „výchova nemá být založena pouze na kritice a poukazování na chyby, ale na povzbuzování.“ Dále tvrdí, aby „rodič přijímal své dítě takové, jaké je, a zároveň mu projevuje důvěru, aby si mohlo vyzkoušet činnosti, které chce dělat.“ Rovněž si „všímá jeho pokroku a úsilí, aby dítě mělo možnost zažít úspěch a zvýšilo si sebevědomí.“ (Čapek, Čapková, 2010, s. 14-17).

Veškerá komunikace je v tomto stylu důležitým prvkem, který má za cíl rovnocenný přístup, mezi rodičem a dítětem. Zde neexistuje, že by rodič představoval nadřízeného v komunikaci, nebo naopak. Rovněž má rodič uskutečnit dítěti diskuzi, v němž rozebírá dítě vše, co chce říci a mít vlastní názor a potřeby. A naopak rodič má říci svůj názor a vysvětlit věci z jeho pohledu. Důraz se klade také na vzájemné naslouchání. Kritika dítěte by zde být rozhodně neměla, jako např. urážky, odmítání názoru, nálepkování aj. Rodič by měl také uznat svoji chybu a dítěti se za ni omluvit. Omluvu dítě chápe, jako běžnou součást v komunikaci a nebude mít problém se za své činy také omlouvat. Díky této vzájemné vřelé komunikaci mezi rodičem a dítětem, nebude mít dítě problém společně vycházet i s ostatními. Rovněž se snáze učí kolektivní interakci a spolupráci. To také provází i budoucí navazování vztahů, které jsou zdařilé (Čapek, Čapková, 2010, s. 14-17).

Pravidla, která jsou dítěti nastavena, by neměla být nijak omezující, ale zároveň musí mít svoji hranici. Toto nastavení pravidel je těžké pro rodiče, neboť si sami musí stanovit hranice a zároveň je dodržovat. Tím vzniká potřebná autorita, která je v obou případech žádoucí. Po vytyčení a dodržení veškerých kritérií, vzniká nezávislé dítě, které je spolehlivé, sebevědomé a dokáže myslet na druhé. Dokáže být tvořivé, odpovědné a rozvážené. Dítě se cítí být milované a sebejisté (Čapek, Čapková, 2010, s. 14-17).

2. Rozpad rodiny a narušení citových pout

Ve druhé kapitole se zaměřím na vznik nově vzniklé rodiny. Nejdříve než k založení nových rodinných vztahů a rodiny samotné dojde, musím zmínit rozpad předešlé původní rodiny. Tím je myšlen rozvod rodičů, ale může to být i rozpad, kdy rodiče nejsou vázáni manželským slibem.

Rodina původní může být rozpadlá poprvé, ale setkáváme se i s větším počtem rozpadů. Vznik stále nových rodin souvisí s počtem vzrůstajících rozvodů nebo rozpadů. Pomocí rozvodu nebo rozpadu můžou vzniknout nové rodiny, tedy rekonstruované rodiny (viz. 1.2.2 nevlastní rodiny, konkrétně rekonstruované rodiny). V nové rodině nalezneme původního rodiče dítěte, ale i nového rodiče, který je pro dítě nevlastní. Tím vznikne nevlastní rodič, který získá nevlastní dítě, tedy dítě druhého rodiče. V této podkapitole se zaměřím na vymezení pojmu nevlastní rodič, a co vše tento pojem obnáší. Na závěr zmiňuji, jaké problémy se vyskytují mezi nevlastním rodičem a nevlastním dítětem. Jaké dopady tyto problémy můžou mít a jak podporovat vztahy v celé rodině.

2.1 Rozvod manželství a rozpad nemanželského vztahu

Rozvod manželství a celkové rozpojení rodiny od sebe má následek nejen etický, sociální, právní a emoční, ale také narušuje jedince po mentálně hygienické stránce. Proto se rozvody řadí do oboru tzv. sociální patologie. Rozvod by měl přinášet ukončení konfliktů a frustrace ze vztahu, ale je to jen vidina perspektivnější budoucnosti ve společnosti i v životě takovém. Matějček a Dytrych (1994, s. 133) tvrdí, že tyto aspekty, pro které je rozvod přípustný, nejsou vždy změněny a dále dochází k opakované depresi. Podle Oldřicha Matouška (1997, s. 117) je rozvod brán za totální rozpadnutí a zhroucení rodiny. Představuje období, které je náročné pro všechny zúčastněné a spojované s rodinou. Zátěž pro rodinu nejen po fyzické, ale hlavně po psychické stránce. Podle odborníků se odhaduje vzpamatování z rozvodu na dva až pět let. Avšak je to velice individuální a nevylučuje se, že se může jednat o dobu delší, než je udávaná hranice pěti let. Rozvrácení rodiny přináší i různé psychické stavy, kterými trpí nejenom rodiče, ale i děti. Jedná se např. o různé neurózy a deprese. Další vliv, který má na rozvrácení rodinného vztahu, je ohrožení dítěte a jeho zdravý vývoj osobnosti. Neexistuje ani věková hranice, která by poukazovala na dítě, které rozvodem či rozpadem netrpí. Známe pouze odlišnost chování v určitém věku, které každé dítě v různém věku prožívá jinak (Matějček, Dytrych, 2002, s. 39-40).

Rozvod je podle Matějčka a Dytrycha (1994, s. 134) rozdělen na **tři stádia**. Nachází se zde **manželský (rodinný) nesoulad**, kde se vyskytují určité nesouhlasy v názorech na různé věci, výchovu, pohled na danou situaci a jak ji vyřešit. Je zde problém nalézt soulad a vyjít vstříc partnerovi. Matějček a Dytrych (2002, s. 39) uvádí, že manželský nesoulad je poměrně častým jevem a nebývá v mnoha případech nikým řešený. Tento nesoulad není nikde evidován ani „diagnostikován“. Tento manželský nesoulad se dále mění na tzv. **manželský (rodinný) rozvrat**. Ten je podstatně závažnější a řeší problémy ve skrze emoční, ekonomický či výchovný. Tento stav, ve kterém se manželé ocitají, může být krátkodobý, ale může jít o dlouhodobou situaci. Matějček a Dytrych (1994, s. 134) dodávají, že se jedná o jakési postižení v rodině a zmiňují, že k onomu nadcházejícímu rozvodu (další fáze) nemusí dojít. Po této fázi pak dochází poslední stádium a tím je již zmiňovaný **rozvod**. Tato fáze je zakončena právním rozvodovým řízením. V této chvíli se do rodiny vkládají úřední instituce jako je např. soud, právník aj.

Matějček a Dytrych (1994, s. 134) dodávají, že s ohledem na současnou dobu, která jde neustále kupředu, se setkáváme s rodiči či partnery, kteří nejsou sezdáni a formálně opatření manželským slibem, tedy nejsou nazýváni manželé. U nesezdaného páru nedochází tedy k formálnímu rozvodu, ale dochází jen k **rozpadu**. Rozvod a rozpad je tedy odlišný, i když se jedná téměř o stejný proces, a tím je rozpad rodiny. Nesezdané i sezdané páry se rozpadají stejně, ale u těch nesezdaných nemáme potřebný formální doklad o jeho ukončení. Manželství tudíž nehraje roli v ukončení vztahu a rozpadu rodiny. Jiřina Prekopová (2014, s. 26) také popisuje nesezdané páry, které se rozpadly a založily novou rodinu. Tyto rodiče, kteří nejsou v „registrovaném“ svazku, tak nemůžeme nijak evidovat a nemáme žádná data, která můžeme použít ke zjištění míry „rozpadu“, tak jako u míry rozvodovosti. Zároveň můžeme říci, že uzavírání sňatků nebo žití bez nich nezaručuje, že se nebudou opakovat i po rozpadu původního manželství nebo vztahu (Novák, 2007, s. 51).

Míra rozvodovosti v posledních letech stoupá kupředu, tvrdí Matoušek. Dříve v době, kdy byl režim komunistický, se odborníci, poradci a soudy snažili v počtu vzrůstajících rozvodů zabránit. To však mělo za následek, že většině manželů toto prodloužené usmiřování a dohodnutí nepomohlo, spíše ublížilo a prodloužilo trápení setrvat v takovéto rodině. (Matoušek, 1997, s. 117-118) Se stoupající mírou rozvodovosti souhlasí i Prekopová, která udává, že rozvod je v dnešní době „snazší“, než dříve. Tvrdí, že vliv na rozvodovost má pracovní kariéra žen, které jsou díky ní nezávislé na partnerovi. Taktéž uvádí, že díky tomu nalezneme opuštěných mužů v České republice více, než nalezneme opuštěných žen.

(Prekopová, 2014, s. 32) S narůstajícím počtem rozvodů souhlasí i Možný (2006, s. 209), ten tvrdí, že počet rozvodů stoupá a má exponenciální charakter. Počet rozvodů může mírně kolísat, ale i přesto stále stoupá nahoru. Situace rozvodů se tak řadí na vysokou úroveň. Celá Česká republika je ve svém vzoru stoupajících rozvodů stejná jako zbytek Evropy.

Dále bychom si podle Možného měli vyjasnit dvě skutečnosti, které mají vliv na nárůst rozvodovosti u české populace. První skutečností je fakt, že se změnila doba a dění v ní. Moderní čas této doby dovoluje větší svobodu v rozhodování a bytí člověka, rovněž se prodloužil věk stárnutí, takže i doba soužití v manželském svazku trvala déle. Druhým faktem je pravda o samotném manželském svazku, který dříve byl méně častý, než vidíme dnes. Okolo vzniku Československa začaly sňatky výrazně přibývat. Například v sedmdesátých letech 20. století vstoupilo do svazku manželského 95 procent mužů a 97 procent žen. Možný tímto vysokým počtem objasňuje, že je zcela logické, že díky tomuto vysokému počtu manželství, zároveň musí být i vysoký počet rozvodů (Možný, 2006, s. 209-211).

2.2 Nevlastní rodičovství a s ním spjaté povinnosti a závazky

Dnešní tempo určené vzrůstajícím počtem rozvodů a novým počtem uzavřeného manželství směřuje k nezanedbatelnému řešení, jak vést nevlastní rodičovství (Matějček, Dytrych, 1994, s. 154).

Nevlastní rodič z právního hlediska neexistuje. Do roku 2013 je nevlastní rodič vymezen v ústavě, přesněji v zákoně o rodině (Zákon č. 94/1963 Sb., § 33) a platil od roku 1963. Paragraf 33 zněl takto, „*Na výchově dítěte se podílí i manžel, který není rodičem dítěte, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti.*“. Povinností bývalého zákona bylo se starat o nevlastní dítě z hlediska dodržení zákona. V roce 2012 došlo k přijetí nového občanského zákoníku (Zákon č. 89/2012 Sb.) s účinností od 1. ledna 2014, který nahradil jak původní občanský zákoník, tak i některé další právní předpisy včetně zákona o rodině.

Veselá a kol. (2005, s. 201-202) poukazuje na nutnost manželského svazku v nové rodině. Tvrdí, že neuzavřením této manželské smlouvy se z právního hlediska nemůže jednat o nevlastního rodiče. Jedná se o případy, kdy partner je pouze druh nebo družka. V tomto případě, kdy není uzavřeno manželství, se může podle mého názoru používat pojem „*nevlastní partner*“.

V terminologii máme pro nevlastní rodiče poněkud zvláštní pojmenování. Nevlastní matka se pojmenovává „macecha“ a nevlastní otec je „otčím“. Nevlastní matka nese v literatuře více negativní pohled, než nevlastní otec. Je to především tím, že i v klasické, nukleární, vlastní rodině je pouto mateřské, tedy vztah matka a dítě, více bráno důležitě, než pouto otec a dítě (Matějček, Dytrych, 1999, s. 64).

Za součástí rodiny jsou bráni i **bývalí partneři**, které ze svých životů nevymažeme. (Kyselá, 2019, s. 58-59) Mezi dětmi a původními rodiči musí být určitá spolupráce, která se podílí na správném pokračování vývoje dítěte po rozvodu a rozpadu. Rodiče by měli rozlišovat dvě roviny vztahu. Jedná se o rovinu partnerství a rovinu rodičovství. Rovina vztahu skončila právě rozvodem nebo rozpadem manželství, ale rovina rodičovství nadále pokračuje a musí se zachovat. Ovlivněním této spolupráce mezi původními rodiči, tedy bývalými rodiči, může mít negativní pohled a ohlížení na bývalé konflikty mezi původními rodiči (Ballnik, 2012, s. 45).

Kvůli rozvodu také mnohdy opouštíme, nebo se nestýkáme s lidmi, na kterých nám záleží. Pro mnohé příbuzné může být vzniklá nová situace nepochopená a překvapující. Někteří nevědí, jak se v této vzniklé situaci chovat. Závažnost situace, jak tvrdí Novotná a Kyselá (2019, s. 109) přináší také fakt, že pokud někteří měli rádi bývalé partnery i Vás, musejí se nyní rozhodnout, s kým se budou „kamarádit“. Také zdůrazňují, že navázaný a trvající vztah k vašemu bývalému partnerovi či jinému příbuznému, známému nemá žádnou spojitost s Vámi, ale o funkčnosti vzniklého vztahu těch dvou. Vztahy vznikají individuálně a ke každému máme jedinečný přístup, a tak mezi nimi nemůžou být spojitosti s jinými jedinci (Novotná, Kyselá, 2019, s. 109).

2.3 Specifika vztahu s nevlastním rodičem

Každý rodič přivede do nového vztahu vlastní dítě nebo děti. V tomto případě oba rodiče ví, co obnáší rodičovství a s čím se mohou oba potýkat. Problematická je situace, zda je v nové rodině více dětí. Tímto vzniklý problém samozřejmě značí více lásky, kterou musíme dát, ale naopak jí ve větší míře můžeme dostat zpět. Další problematikou je nedostatek času na každé dítě, na partnerský vztah, na sebe aj. (Novotná, Kyselá, 2019, s. 58-59).

Antier (2005, s. 39) tvrdí, že *„způsob, jakým si uspořádáte svůj nový životní prostor, často do značné míry vypovídá, aniž jste si toho vědomi, o vašich citech k dítěti vašeho partnera.“*

Problémy vzniklé rozvratem rodiny a nevlastním rodičovstvím si rodiče nechtějí přiznat a nechtějí to především řešit. Když už se rozhodnou problémy řešit, jedná se zejména o „příchod nového vychovatele (nevlastního rodiče) do rodiny“. To má za následek přerušení a zasažení do rodinných vztahů a samotného systému v rodině. (Matějček, Dytrych, 1994, s. 154). Vzniklý nový nevlastní rodič zažívá od svého nevlastního dítěte různé negativní postoje, jako je např. odpor, žárlivost aj., ale může vést i k opačnému chování dítěte. Dítě se snaží sblížit s novým nevlastním rodičem a snaží si vynahradit citovou deprivaci, kterou od svého „ztraceného“ vlastního rodiče nedostával. V určitých případech dochází k oběma situacím najednou, společně (Matějček, Dytrych, 1994, s. 154-155).

Už od mala je dětem vštěpováno, aby ctily svoji matku, ale nikdo jim neříká, aby ctily nevlastní matku. Také okolí se zaobírá a kritizuje výchovu více u nevlastních rodičů. Vzájemný vztah mezi dítětem a nevlastním rodičem je spíše nepřirozený a jeví se křečovitým chováním, nikoli zcela přirozeným. (Matějček, 1994, 18. kapitola).

Děti, které jsou mladší, lépe přijímají nového partnera než ty starší. Bylo zjištěno, že nejhůře sblížení snáší děti ve věku od 8 do 12 let. Další roli hraje osobnost matky, nového partnera, doba po rozvodu a doba soužití. Důležitý je i postoj k tomu, jak nového partnera budou děti oslovovat, doporučuje se křestním jménem, jak ho oslovuje matka. (Matějček, 1994, 20. kapitola). Oslovení nevlastního rodiče křestním jménem doporučuje i Edwige Antier (2005, s. 45-46). Pro dítě je přirozené vlastní rodiče oslovovat jako „matka“ a „otec“, protože je zvyklé pro toto oslovení už od narození. Oslovení „rodič, matka, otec...“ mu připadá zcela samozřejmé i navzdory tomu, že rodiče se oslovují především křestním jménem. Tedy pokud dítě osloví nevlastního rodiče, jako „můj nevlastní rodič“ a pronese toto oslovení bez nenávisti a třeba i s úsměvem, je toto označení rodiče také přijatelné. Problém s oslovením „nevlastní rodič“ je nelichotivé pro oba partnery dítěte, neboť je spojováno s negativním postojem např. v pohádkách, kde postava „nevlastní matky či otce“ je představována jako zlá osoba.

Novotná a Kyselá (2019, s. 58-59) představují **seznam podpor**, jak se navzájem mohou v doplněné, rekonstruované rodině podpořit.: 1. za každý úspěch se máte odměnit, 2. myslete na sebe a překvapujte se, 3. nemluvte příliš s partnerem o svém bývalém partnerovi a problémech s ním spjatý. A za 4. komunikujte s dětmi o tom, kdo vychovává, co mohou požadovat, o zakazování a příkazování a jaká je každého role.

3. Postavení vlastních a nevlastních sourozenců v rodině

Ve třetí kapitole se chci věnovat každé roli sourozence v rodině. Ať už se jedná o dítě a jeho roli hrající ve vlastní rodině, nebo se jedná o dítě z nevlastní rodiny.

V první podkapitole se zaměřím na vymezení pojmu vlastní a nevlastní sourozenec. Na jejich vzájemný vztah, jaký mezi sebou mají a jaké druhy nevlastních sourozenců máme. V druhé podkapitole se snažím vymežit sourozenecké konstelace u vlastních i nevlastních dětí. Pořadí, ve kterém se dítě narodí má určitý vliv na jeho postavení a vliv v rodině. Rovněž se od pořadí narození odvíjí jeho charakter a osobnost. Formuje dítě v rodině i v jeho budoucím životě. Toto pořadí se ovšem může změnit vznikem nové rekonstruované rodiny. Dítě se najednou ocitne v jiné roli v této rodině. Například z nejstaršího dítěte v rodině se stane nejmladší. Tato změna role dítěte v rodině je určitým způsobem zásah na jeho osobnost. Pomocí této změny pořadí mohou i vzniknout určité problémy s nevlastními sourozenci. V poslední podkapitole se zabírám problémy, rivalitou a konflikty mezi nevlastními sourozenci. Každé dítě se musí přizpůsobovat tomu druhému a obzvlášť náročné to mají právě nevlastní sourozenci. Děti se snaží vzájemně se tolerovat a chápat se, nebo se s nevlastním sourozencem dělit. To všechno vede právě k určité rivalitě a žárlivosti mezi sourozenci. Důležitý je určitý balanc ve vztahu s nevlastním a vlastním dítětem.

Sourozenecký vztah můžou hlavně ovlivnit rodiče. Mezi rodiče, kteří mají vliv na dítě v nové rekonstruované rodině se samozřejmě řadí nejen vlastní rodič, ale i nevlastní rodič. Rodiče formují vztahy mezi nevlastními sourozenci částečně pomocí výchovy (viz. 1.3 výchova napříč všemi rodinami a 1.4 výchovné styly v rodinách) Další vliv rodičů je nezáměrné jednání, tedy nezáměrná výchova. Děti nezáměrné jednání rodičů přijímají a zpracovávají ho. Zároveň to jednání ovlivňuje jejich osobnost, které právě má vliv na sourozenecký vztah.

3.1 Sourozenecký vztah mezi vlastními a nevlastními dětmi

Skládalová zmiňuje ve své publikaci (2015, s. 91) „Sourozenecký vztah je jeden z nejdůležitějších a nejdelších v životě. Vždyť souběžně se sourozencem můžeme prožít více let společného života než s rodiči, s partnerem nebo s vlastními dětmi!“ Upozorňuje tedy na důležitost vztahu mezi sourozenci a na následnou oporu, kterou v sourozenci máme, ať už je ten sourozenec náš vlastní nebo nevlastní. S tvrzením částečně souhlasí i Šťávovalá (2020, s. 8) která říká, že vztah mezi sourozenci je důležitý a nemůžeme ho srovnávat se vztahem s přáteli, či s partnerem, kteří s dětmi neprožívali dětství, tedy nebyli součástí jejich života od narození.

Rodiče, kteří s dětmi sice prožili dětství, rovněž s dětmi nemůžeme srovnávat, protože ti vytvářejí jinou generaci. Matka i otec tvoří pár a sourozenci tvoří pár.

Do nových zakládajících rodin dítě nebo děti samozřejmě následují svého rodiče. V nově vzniklých rodinách, tedy ve zrekonstruovaných či komponovaných rodinách se dítě nebo děti setkávají s novými sourozenci či sourozencem. Dítě či děti vyrůstající v nevlastní rodině mohou mít tzv. tři vztahové roviny ke svým sourozencům.

V první rovině nalezneme sourozence vlastního (sibling), se kterým má dítě stejné oba biologické rodiče (viz. kapitola 3.2).

Další vztahovou rovinou je takový vztah, kde má dítě sourozence, který je tzv. **napůl nevlastní** nebo „polovlastní“ (halfsibling). Tento sourozenec má s dítětem společného jednoho biologického rodiče, proto nemůžeme tvrdit, že je úplně nevlastní, ale jen částečně. Označení takového dítěte, jako nevlastního sourozence je tedy nesprávné. Situace, ve které nalezneme právě zmiňovaného napůl nevlastního sourozence, nastane tehdy, jestli jeden z partnerů má dítě z předchozího vztahu a spolu mají dítě. (Novotná, Kyselá, 2019, s. 55) U těchto sourozenců může nastat situace, že mezi nimi panují takové vztahy jako mezi vlastními sourozenci.

Poslední vztahovou rovinou mezi sourozenci je, že dítě získá sourozence **nevlastního** (stepsibling). V tomto případě mají oba sourozenci rozdílné biologické rodiče. Tedy dítě má vlastní matku a vlastního otce a jeho sourozenec má také vlastní matku a vlastního otce. Mezi situace, ve kterých se setkáváme s plnorodými nevlastní sourozenci je ta, kde nalezneme rodinu, kde oba partneři přivedou do společné domácnosti své dítě nebo děti z předchozího vztahu. Nebo oba partneři mají každý alespoň jedno dítě z předchozího vztahu či manželství a dítě jednoho z partnerů dochází více či méně pravidelně „na návštěvu“, ale nežije s nimi.

Z právního hlediska nerozlišujeme, zda jsou sourozenci úplně nevlastní nebo z půlky nevlastní. Myšleno je to tak, že úplně nevlastní „polorodí“ sourozenci jsou ti, kteří nemají ani jednoho rodiče společného. Zatímco částečně nevlastní „plnorodí“ sourozenci mají jednoho rodiče společného. Ať už se jedná o biologického otce nebo matku (Veselá a kol., 2005, s. 202-203).

Další vztah v rodině, tedy vzniklá doplněná či zrekonstruovaná rodina, však neurčuje jeho stabilitu. Dochází tak k možnosti opětovného rozpadu, kde se děti setkávají podle Tomáše Nováka (2007, s. 51) s dočasnými „*sourozeneckými soupevníky*“, tedy s dočasnými nevlastními, plnorodými sourozenci.

Matějček a Dytrych (2002) tvrdí, že sourozenecký vztah se jeví jako významný **resilientní činitel**. Resilience je pojem, kdy dítě vyrůstá vlivem příznivého vývoje v nepříznivém prostředí. Vliv resilience má dopad na vlastní a nevlastní sourozence. Autor ukazuje resilienci například u dětí z SOS dětských vesniček, kdy se sourozenci spojí s dalšími dětmi v jednu rodinu. Zde se utváří určitá „sourozenecká soudržnost“, kde cizí a nevlastní sourozenci tvoří součást rodiny a tím se stávají jako „vlastní“. Všichni patří k sobě a všichni společně tvoří jednu rodinu a všichni jsou její součástí (Matějček a Dytrych, 2002, s. 69-71).

Dle Andersona (1999, s. 91-101) všechny sourozenecké vztahy mohou pro dítě v nevlastní rodině znamenat rizikový faktor v jeho přizpůsobení v rodině. „*Obecně platí, že pokud je vztah mezi sourozenci zdravý, může působit jako pozitivní socializační činitel. Pokud však mezi nimi dochází k závažným problémům, může to negativně ovlivnit fungování celé rodiny a vést k její poruše.*“ (Dunovský, 1986). Důležité je tvrzení, že pokud dítě bude vnímat svého nevlastního sourozence jako součást nové rekonstruované rodiny, může to mít kladný dopad na jejich vzájemný vztah a zároveň se mohou významně vzájemně pozitivně ovlivňovat (Baham et al., 2008, s. 175-207).

3.2 Vlastní a nevlastní sourozenecké konstelace

Každý sourozenec přichází na svět s určitou genetickou výbavou a temperamentem. Není možné, i když jsou všechny děti vedeny od narození stejně, mají předány stejné hodnoty aj., tak nemohou být stejné. Další pohled na sourozence je fakt, že prvorozené děti vstupují do svazku partnerského, kdežto druhorozené a další děti vstupují už do rodinného systému (Skládalová, 2015, s. 91).

Děti jsou podstatou rodiny a jejich absencí by pojem rodina ztratil smysl. Osobnost dítěte mezi sourozenci vyplývá hlavně z pořadí, ve kterém se dítě do rodiny narodilo. Teorii s rozdělením rolí sourozenců na základě pořadí narození se věnoval Alfred Adler. Ten poukazuje na to, že děti narozené v určitém pořadí získávají určité podobné zkušenosti. Tedy jeli např. dítě narozeno jako první má spoustu péče a je pro rodiče důležité, protože nic jiného okolo důležité není (jiné dítě). Toto přesvědčení o důležitosti si odnáší všechny prvorozené děti stejně. (Čapek, Čapková, 2010, s. 36) S posloupností dětí závislé na pořadí jejich narození souhlasí i Jiřina Prekopová (2014, s. 90), která zmiňuje, že toto pořadí je nezávislé na pohlaví, nadání nebo postižení. Do systému rodiny patří i dítě, které již zemřelo před narozením. Takovéto dítě zaujímá stejné pořadí, jako kdyby bylo žijící. Podobnou situaci nalezneme

i s „*nemanželskými*“ dětmi, tedy s nevlastními, které by měly být součástí rodiny a měly by mít odpovídající pořadí mezi sourozenci (Prekopová, 2014, s. 91).

3.2.1 Vlastní sourozenecké konstelace

Vlastní sourozenci, tedy „biologičtí“ sourozenci mají mezi sebou vztah, který přenáší do případně vzniklé rekonstruované rodiny. Vlastní sourozence můžeme rozdělit podle pořadí narození, ale zároveň podle počtu dětí v rodině.

Děti, které se narodí do rodiny jako první jsou tzv. **prvorozené děti**. Tyto děti jsou zvyklé od mala na určitou pozornost okolí a svou vlastní důležitost. Tato pozornost okolí může být umocněna tím, pokud se jedná zároveň i o první vnouče v rodině. Prvorození jsou spolehlivé a zodpovědné děti, pro které je rodič vzorem. (Čapek, Čapková, 2010, s. 37-38) Prvorozené děti se dále vyvíjejí podle toho, zda zůstanou samy, tedy v rodině zůstane jen jedno dítě, nebo se k prvorozenému připojí další sourozenec nebo sourozenci. Ve vlastní rodině vzniknou dva a více sourozenců.

Pokud dítě zůstane samo v rodině, stává se z něj tzv. **jedináček**. Na takovéto dítě je pohlíženo ze tří úhlů pohledu. Z tradičního pohledu jsou jedináčci bráni, jako sebestřední, sobečtí a rozmazlení jedinci, kteří nemají důvod opouštět původní zázemí rodiny. Modernější pohled poukazuje na velmi výhodnou péči rodičů o dítě, která je nejen ekonomická, časová, zájmová apod. Posledním pohledem na jedináčka je poukazování na tzv. handicap jedináčků. Dítě se snaží omluvit se za to, že je jedináček, tedy že se snaží být skromný, ale díky tomu ztrácí svou asertivitu v životě (Novák, 2007, s. 37-39).

Pokud dítěti přibude sourozenec stává se z něj **nejstarší dítě** v rodině. Prvorozené dítě přebírá roli staršího sourozence. Této změny se bojí a špatně jí snáší. Pro tuto situaci je důležitý kontakt a včasná příprava dítěte na příchod dalšího sourozence. (Čapek, Čapková, 2010, s. 38-39) Na nejstaršího se rodiče začnou dívat jinak a chtějí, aby se starší začal chovat zodpovědně (Dumontiel-Kremer, 2015, s. 110).

Pokud se k prvorozenému dítěti připojí další sourozenec, vznikne z nového sourozence tzv. **druhorozené dítě**. Druhorozené děti jsou vychovány přísněji, než je vychován jeho starší sourozenec. V budoucnu je druhorozený brán jako spolehlivý a svědomitý člověk. Rovněž má dítě vysoké cíle a je soutěživé. Obává se ze selhání a ze zklamání v rámci očekávání rodičů (Čapek, Čapková, 2010, s. 38-39).

Pokud se k prvorozenému a druhorozenému sourozenci připojí i třetí sourozenec vznikne z druhorozeného dítěte tzv. **prostřední dítě**. Toto dítě je více kreativní, originální a má sklon být rebel. (Dumonteil-Kremer, 2015, s. 111) Prostřední dítě bývá označováno, jako problémové dítě. Chybí mu určitý respekt, který má jeho starší sourozenec. Dále mu chybí určitý sklon k roztomilému dítěti a ochranný pud pro mladšího sourozence (Novák, 2007, s. 45).

Prostřední dítě nemusí být jediné. Může být v rodině například pět sourozenců z toho tři jsou právě prostřední. Jedná se o tzv. **prostřední dítě ve velké rodině**. Dítě je v takovém případě vychováváno nejen rodiči, ale i sourozenci. Stejně jako u jednoho prostředního dítěte je více prostředních dětí soutěživých, upozorňují na sebe a chtějí se prosadit, případně se chtějí stát rebely mezi sourozenci (Čapek, Čapková, 2010, s. 44-45).

Poslední dítě, které do rodiny přichází je tzv. **nejmladší dítě** nebo také benjamínek. Takové dítě je velice hravé, okouzující, akční a hlučné. Má rádo pozornost, ale díky sourozencům jí tolik nedostává. Také se přehlíží a nevěnuje dostatek jeho úspěchům a dovednostem, protože pro rodiče je to něco, co už znají od předchozích dětí. (Čapek, Čapková, 2010, s. 46) Nejmladšímu dítěti nechtějí rodiče nic svěřit, protože ho stále považují za nezralé dítě, i když tomu tak není. Za to bývá dítě „otrkané“ a dokáže nejvíce těžit z osobnostního růstu ze svých rodičů (Dumonteil-Kremer, 2015, s. 111-112).

3.2.2 Nevlastní sourozenecké konstelace

Nevlastní děti, které přibudou do rodiny mění pořadí sourozenecké konstelace. Například z jedináčka se díky nově vzniklé rekonstruované rodině stane prostřední dítě apod. (Novák, 2007, s. 51). To má na dítě špatný vliv a se změnou pořadí se velmi těžce vyrovnává. Tato změna může vést právě k určitým problémům, jak s nevlastním a vlastním rodičem, tak i s vlastním, a hlavně nevlastním sourozencem.

Čím jsou děti mladší, tím lépe vytvoří silnější sourozenecký vztah s tím souhlasí Matějček a Dytrych (2002, s. 64-65). Avšak u nevlastních sourozenců je věkový rozdíl velmi rozmanitý. Pokud například se setkají dvě stejně staré sestry ve věku 9 let, nastává problém v tom, že nevyrostaly společně a může docházet k žárlivosti, rivalitě a určité konkurenci. Naopak pokud je věkový rozdíl nevlastních sourozenců natolik veliký, nemůže sourozenecký vztah vzniknout, natož rozvinout se. Příkladem je situace, když muž si najde novou mladší

partnerku, která má malé dítě (nebo můžou zplodit spolu nové dítě), ale muž má z původní rodiny dceru, která už je zralá na vlastní založení rodiny.

Nejenom, že se dětem změní pořadí v nové rekonstruované rodině, ale zároveň se děti střetnou s jinou sociální skupinou, ve které vznikla původní rodina. To vede k možným problémům s novým nevlastním sourozencem, se kterým se dítě setká (viz kapitola 3.3).

3.3 Problémy mezi vlastními a nevlastními dětmi

Mezi sourozenci panují určité vztahy, ve kterých můžeme nalézt žárlivost, soutěživost, rivalitu, různé konflikty a hádky. To vše se odehrává mezi sourozenci a nezáleží, zda jsou sourozenci vlastní nebo nevlastní, vždy se nějaké problémy najdou.

S nevlastními sourozenci a s nimi spjaté vzniklé rekonstruované rodiny, se v dnešní době setkáváme se žárlivostí a závistí více než u nukleárních vlastních rodin. Díky nově vzniklé rodině a rozpadu původní rodiny se prolínají pocity ze ztráty, smutku a nedůvěry. Kromě toho se můžeme setkat u některých členů rodiny s pocitem beznaděje a s ním doprovázená rezignace. (Prekopová, 2014, s. 93) S pocity smutku, agrese a odsuzování po rozvodu, které přináší sourozenci do nové rekonstruované rodiny, souhlasí i Catherine Dumonteil-Kremer (2015, s. 106-107). Dále říká, že vztahy mezi všemi v rodině a sourozenecké vztahy mezi vlastním a nevlastním dítětem musíme podporovat, dávat tomuto vztahu dostatek pozornosti a rodiče musí vnímat potřeby všech dětí.

Když porovnáme vztahy mezi vlastním a nevlastním sourozencem, dojdeme k závěru, že i když jsou sourozenci nevlastní, tak i přesto nalezneme mezi vlastními sourozenci více konfliktů, rivality, agresivity a hádek. (Anderson, 1999, s. 91-101) Na to navazuje Baham et al. (2008, s. 175-207) a tvrdí, že vztah mezi nevlastními sourozenci je daleko více jednotvárný a nevýrazný. Na základě tohoto zjištění, bylo vytvořeno několik studií, které se tímto problémem zabývalo. Jedna studie tvrdí, že u nevlastních sourozenců nalezneme méně negativních projevů a problémů než u dětí vlastních, ale zároveň u nevlastních sourozenců nalezneme více pozitivních projevů. Další studie ovšem zjistila, že u nevlastních sourozenců nalezneme menší množství obou projevů, tedy pozitivní i negativní projevy. Z toho plyne, že vlastní sourozenci mají lepší, pozitivnější, kvalitnější sourozenecký vztah. (Baham et al., 2008, s. 175-207). S tím také souvisí hypotézy mnoha výzkumníků, kteří věří v to, že se nejlépe daří dětem z biologických rodin. Tyto domněnky se podařilo i úspěšně doložit. Matějček a Dytrych

(1994, s. 159) také tvrdí, že vztahy mezi nevlastními a vlastními dětmi jsou „*poměrně dobré, ba velmi dobré*“.

Zajímavé je, že pokud se rodičům z rekonstruované rodiny narodí společný potomek, je právě to dítě, díky kterému hlavně vznikají potencionální problémy. (Matějček a Dytrych, 1994, s. 156-159)

3.3.1 Žárlivost a rivalita mezi sourozenci

Žárlivost je určitý pocit, který vystihuje především nějakou emoci, která má vliv na sociální úrovni. Tato emoce se objevuje především s pocitem příslušnosti k rodinné či sociální skupině. Předmětem žárlivosti je láska a pozornost důležitého člověka. Žárlivost obecně můžeme nalézt v partnerském vztahu, v pracovních a společenských vztazích, a především v rodině a mezi rodinnými příslušníky (Cesari Lusso, 2011, s. 75).

Pro každé dítě je setkání se žárlivostí velká zkušenost či dokonce zkouška. Žárlivost považujeme za určitou etapu v dětství, kterou by si mělo projít každé dítě. Díky projití této etapy žárlivosti bude mít lepší a pozitivní dopad na vztahy, které si bude dítě budovat do budoucna. Pokud dítě touto etapou projde špatně nebo vůbec, může být žárlivostí obtěžován celý život. Toto dítě může například druhé odmítat nebo na druhé přehnaně žárlit. Žárlivec začne například druhého přerušovat, neuznává jeho názor a vše chce, aby bylo podle něj. (Daloz, 2002, s. 25)

U vlastních, ale i svým způsobem u nevlastních dětí se setkáváme s problémy spojenými se žárlivostí a určitou **rivalitou** v době, kdy do rodiny přichází další dítě. Prvorozený přechází do role staršího a už není středem domácnosti. Nastává pro prvorozeného doba dělení. Musí se dělit o lásku, přízeň, pozornost, společný prostor a čas. Prvorozený se vzteká, upozorňuje na sebe a chce strhnout veškerou pozornost na sebe. Vyžaduje větší péči o svou osobu, než do příchodu dalšího sourozence potřebovalo. Toto chování značí strach a nejistotu o vlastní postavení v rodině. Důležité je, aby rodič prvorozené dítě ujišťoval o stálé a neměnné lásce k němu samému, že neztratil zájem a zároveň zmiňoval i lásku k novému členu rodiny, který má stejná „práva“ na rodičovskou lásku (Skládalová, 2015, s. 91-92), (více viz. podkapitola 3.2 a související kapitoly 3.2.1 a 3.2.2).

3.3.2 Útoky a konflikty mezi sourozenci

Útoky a konflikty mezi dětmi můžeme rozdělit na fyzické a verbální, které se mezi sebou mohou propojovat. Nelze určit pořadí, zda jsou např. útoky první či poslední. Útoky se mohou změnit v konflikt, a naopak se konflikt může změnit na útok či může být útok obsahujícím prvkem konfliktu. Zmiňovaný útok dítěte popisuje Catherine Dumonteil-Kremer jako jakýsi projev utrpení, při kterém došlo k úplné či částečné poruše v naplňování určité potřeby. Jedná se i o reprodukci toho chování, které dítě samo prožívalo. Konflikt mezi dětmi je částečně jiný, protože zde můžeme mluvit o jakémsi nesouladu mezi sourozenci, který tvoří podstatu konfliktu. Zároveň, i když se setkáváme i s útoky při konfliktu, můžeme se pokusit vzniklý problém nebo příčinu konfliktu vyřešit či vyjednat (Dumonteil-Kremer, 2015, s. 69-70).

Čapek a Čapková (2010, s. 66-68) uvádí určité reakce dítěte na vzniklý konflikt se sourozencem. Jako první reakci dítěte na konflikt se sourozencem uvádí **pasivitu nebo únik**. Jeden ze sourozenců ustoupí tomu druhému. Buď přizná hned porážku nebo raději uteče do ústraní. Takové dítě ztrácí sebevědomí a dostává se ze vzniklé situace do stresu. Pro ostatní sourozence dítě ztrácí respekt a v ostatních buduje určitou agresi. Druhou reakcí dítěte na konflikt se sourozencem je **agrese**. Tato reakce spočívá v napadávání a ponižování druhého sourozence. Dítě chce za každou cenu vyhrát konflikt například ponižováním, ale i fyzickými útoky. Takovému agresorovi se ostatní děti vyhýbají a zároveň ztrácí agresor jejich respekt. Třetí reakcí dítěte na konflikt se sourozencem je **pasivní agrese**. Tato reakce je kombinací dvou reakcí výše zmíněných. Dítě, které je pasivní agresor dokáže ublížit sourozenci v době, kdy to nečeká. Rádo se mstí a potlačuje v sobě vztek a zášť proti sourozenci. Tedy toto dítě útočí nepřímou cestou, proto je tato reakce brána jako nejhorší. Čtvrtou reakcí dítěte na konflikt se sourozencem je **asertivita**. Dítě vstupuje do konfliktu otevřeně k druhému sourozenci. Snaží se o společné řešení, dokáže ustoupit sourozenci a vyjít mu vstříc. Chce být tolerantní a respektovat ho, ale zároveň se snaží si prosadit své vlastní názory. Reakce asertivního chování během konfliktu mezi sourozenci je brána, jako jediná pozitivní. Proto by měli rodiče podporovat tuto reakci vůči ostatním reakcím (Čapek, Čapková, 2010, s. 66-68).

3.4 Vymezení pravidel mezi sourozenci

Vytváření vztahu mezi nevlastními sourozenci může mít několik nástrah a vzniká až z tohoto soužití riziková situace. Tato situace má vliv především na nově vzniklou rodinu, tedy rekonstruovanou. Nevlastní sourozenci ohrožují rodinu formou žárlivosti, soupeření, utrpení mezi sebou aj. Toto chování nevlastních sourozenců může být natolik stresující, že vyústí

v hlubokou krizi v rodině, hlavně mezi rodiči, kteří brání a chtějí se zastat svého vlastního dítěte, nebo to chování a reakce na něj vygraduje až na rozpad rodiny nebo rozvod. (Antier, 2005, s. 95) Aby rodiče těmto problémům předcházeli, musí nevlastním sourozencům nastavit určitá pravidla.

Pravidla dětem poskytují pocit bezpečí a řád. Celkově utváří pozitivní vztahy v rodině a mezi sourozenci. Vymezit pravidla, která jsou vhodná není lehké vymyslet, a ne vždy jsou vhodná pro každé dítě. Rodiče a děti, by si měli udělat čas a o pravidlech a společných vztazích si otevřeně promluvit. Rodiče by neměli děti do pravidel tlačit, protože se může stát, že ty pravidla nebudou dodržovat. Každý by měl promluvit o tom, jak to vidí a jak si dané pravidlo představuje, že se bude plnit (Čapek, Čapková, 2010, s. 79-80).

Pokud i přes zavedená pravidla si vlastní i nevlastní sourozenci neumějí sami poradit a neumí sourozenci vlastní silou vzniklý problém vyřešit, měli by udělat následující: *1. Svolat k poradě všechny zúčastněné a vysvětlit si základní stanovená pravidla., 2. Každé dítě by mělo napsat nebo alespoň říci své obavy a pocity v rámci vzniklého problému., 3. Děti by měly mít dostatek času na svoje obhájení., 4. Každé dítě by mělo přijít s řešením a rodič má toto řešení zapsat bez jakéhokoli hodnocení., 5. Rodič musí rozhodnout o vhodném řešení a vyjít vstříc všem., 6. Po rozhodnutí, může rodič nebo rodiče ukončit vzniklý problém* (Faber, 2009, s. 123).

Ačkoliv by zadaná pravidla měli zavádět společně všichni, tak Antier (2005, s. 96) doporučuje na problém s nevlastními sourozenci pár osvědčených rad. Jednou zásadní radou může být urovnání teritoriálních problémů. Vymezit přesně dětem jejich teritorium. Pokud dítě nemá alespoň vlastní stůl nebo skříňku u nevlastního rodiče, u kterého trvale nebydlí, mohou tyto nedostatky vést k nechuti navštěvovat druhého rodiče. Dítě totiž nemá svůj vlastní prostor v nevlastní domácnosti a nemá možnost si uložit osobní věci. Nejlépe by nevlastní rodič měl vymezit vlastní pokoj pro dítě a tím mu dokonale vytyčí vlastní teritorium.

Dále by neměli rodiče svěřovat starším sourozencům mladší na starost, když se jedná o nevlastní sourozence a zvláště u nevlastních sourozenců s trvalým pobytem jinde. Pozor by si rodiče nevlastních dětí měli dát na sourozeneckou rivalitu a s ní spojené prosazování vlastní identity. Starší sourozenec je mnohdy autoritativnější než rodiče a může vést k tomu, že mladšímu nařizuje a využívá ho ve svůj prospěch (Antier, 2005, s. 96).

4. Výzkum

Děti z rekonstruovaných rodin se v těchto rodinách setkávají s nevlastními sourozenci. Vztah mezi nevlastními sourozenci v některých případech nemívá příliš kladný charakter. Probíhají mezi dětmi různé psychické a fyzické konflikty. Důležitým faktorem při podpoře vztahů mezi nevlastními sourozenci je vztah k nevlastnímu rodiči. Dalším působením ve vztahu mezi nevlastními sourozenci je samotný postoj dítěte. Aby se dítěti z rekonstruované rodiny dalo předejít problémům vůči nevlastnímu sourozenci, mělo by dítě mít kladný vztah s nevlastním rodičem a nevlastním sourozencem.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jak rodič vnímá vztah mezi vlastním a nevlastním dítětem a jak vztah mezi nevlastními sourozenci podporuje.

Hlavní výzkumná otázka se zabývá tím, jaký pohled má rodič na vztah mezi vlastním a nevlastním dítětem v rekonstruované rodině. Výzkum rovněž analyzuje práci s nevlastním rodičem a jeho vztah k nevlastnímu dítěti jako vliv na vztah dítěte s nevlastním sourozencem.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jaký pohled má rodič na vztah mezi vlastním a nevlastním dítětem v rekonstruované rodině?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jak rodič vnímá nynější rekonstruovanou rodinu?
- Jaký vztah má rodič v rekonstruované rodině k vlastnímu a nevlastnímu dítěti?
- Jaký vztah v rekonstruované rodině mají mezi sebou nevlastní sourozenci?
- Jaké problémy řeší rodič mezi nevlastními sourozenci v rekonstruované rodině?
- Jakým způsobem řeší rodič problémy mezi nevlastními sourozenci v rekonstruované rodině?
- Jak rodič podporuje vztah v rekonstruované rodině mezi nevlastními sourozenci?

4.2 Metoda výzkumu a sběr dat

Pro zkoumání dat výzkumu byla zvolena technika pomocí kvalitativní metody. Na základě získaných dat v podobě rozhovorů, se analyzují výsledky. Konkrétněji jsem zpracovala a vyhodnotila odpovědi, které slouží jako otázky pro tento výzkum.

Kvalitativní metoda výzkumu se zabývá interakcemi v mikroprostředí, tedy u osob v užším pojetí vůči celé společnosti. Zaobírá se procesy, které u daných a vybraných osob probíhají. Její výhodou oproti kvantitativní metodě je, že daný výzkum probíhá v přirozeném prostředí. Dále zde nalezneme celkovou pružnost zkoumání, kde řadíme například vzniklé situace, které se během zkoumání objeví. Kvalitativní metoda sbírá data pomocí hloubkového zkoumání problematiky, kde získáváme podrobný popis pro výzkum. (Hendl, 2008, s. 48–58)

Metoda sběr dat pro tento výzkum, který je formou kvalitativní metody, se stal polostrukturovaný rozhovor. Tato metoda sběru dat je pro tazatele brána jako pružná a flexibilní. Umožňuje tazateli vybírat, v jakém pořadí půjdou jím předem zadané otázky, které si tazatel pro respondenta připravil. Rovněž může své otázky během rozhovoru různě formulovat nebo je úplně vynechat. Pokud se respondent u nějaké otázky rozpovídá, může tazatel vytvořit otázku novou, která dále rozšíří připravenou otázku. Respondent má tak široký prostor pro své odpovědi. (Hendl, 2008, s. 174-175).

Před uskutečněním polostrukturovaného rozhovoru byly stanoveny otázky (viz příloha A). Otázek bylo vytvořeno 29 a byly rozřazené do 13 okruhů. Tyto otázky byly stanoveny z dílčích výzkumných otázek a z hlavní dílčí otázky. Zaobíraly se především tím, jaké postoje a jaké konflikty a problémy má sourozenec k nevlastnímu sourozenci v dané rekonstruované rodině. Konkrétněji jsem se nejdříve ptala na to, jak daný respondent vnímá svoji rodinu a jaký má postoj k nevlastnímu dítěti. Dále jaké problémy řeší respondent s nevlastním dítětem a jak vzniklé problémy řeší. A v neposlední řadě jsem se ptala na problémy mezi vlastním a nevlastním dítětem. Otázky v rozhovoru byly stanoveny jako orientační a během samotného rozhovoru bylo možné je doplnit či přeformulovat.

Respondenti zvolení pro tento výzkum byli zvolení pomocí metody sněhové koule. Metoda sněhové koule tzv. Snowball Sampling je technika, která získává určitý výběr souboru, v tomto případě výběr respondentů. První respondent nebo více respondentů je cíleně vybráno samotným tazatelem. Ostatní respondenti jsou vybráni na základě procesu, který má za cíl postupně vybírat další respondenty, kteří patří do stejné skupiny, tedy na respondenty dostane odkaz od prvního vybraného respondenta. Jak se uvádí v Příručce k provádění výběru metodou

sněhové koule – Snowball Sampling: „Výběr metodou sněhové koule je založen na využívání sociálních vazeb mezi členy populace“ (Miovský, 2003, s. 56).

Pro polostrukturovaný rozhovor byli vybráni respondenti, konkrétně rodiče, kteří žijí v rekonstruované rodině spolu s vlastním i nevlastním dítětem či dětmi, které jsou mladší osmnácti let z důvodu aktuálnosti výsledků a zároveň pomocí zákona, konkrétně podle úmluvy o právech dítěte, sdělení č.104/1991 Sb., kdy je dítě bráno do osmnácti let. Zároveň pro lepší analýzu výsledků byli vybráni jen respondenti s dětmi, které jsou vůči sourozencům úplně nevlastní, tedy ti, kteří mají v rekonstruované rodině jen jednoho biologického rodiče a nikoli dítě či děti, které jsou v nynější rekonstruované rodině narozené a jsou brány vůči ostatním sourozencům jako napůl nevlastní. Respondenti jsou z Královéhradeckého kraje a jsou uváděni pod zkratkami R1, R2, R3, R4 a R5 z důvodu zachování anonymity respondentů.

<i>Respondent</i>	<i>Pohlaví respondenta</i>	<i>Věk respondenta</i>	<i>Délka soužití v rekonstruované rodině</i>	<i>Počet dětí v rekonstruované rodině</i>
R1	žena	38 let	4 roky	3
R2	žena	32 let	6 let	4
R3	muž	45 let	3 roky	2
R4	žena	34 let	4 roky	4
R5	žena	39 let	7 let	3

A déle bylo zkoumáno u respondentů věk jejich dětí a poměr vztahu mezi sourozenci.

<i>Respondent</i>	<i>Věk dětí v rekonstruované rodině</i>	<i>Poměr vztahu mezi sourozenci</i>	
		<i>Vlastní dítě</i>	<i>Nevlastní dítě</i>
R1	10 let, 17 let, 17 let	2	1
R2	1 rok, 5 let, 8 let, 10 let	2	2
R3	13 let, 17 let	1	1
R4	5 let, 8 let, 13 let, 13 let,	2	2
R5	2 roky, 5 let, 15 let	2	1

Původně měly být rozhovory prováděny s dětmi, které mají nevlastní sourozence a žijí v rekonstruované rodině, ale kvůli koronavirové pandemii v České republice se rozhovory nemohly uskutečnit pomocí osobního setkání, a tudíž se rozhovory s dětmi zrušily z důvodu nepřesnosti a neadekvátnosti výsledků.

Získaní respondenti byli kontaktováni prostřednictvím sociálních sítí v online prostředí na základě zvoleného sběru dat, tedy metodou sněhové koule. Respondent č.1 byl vybrán na základě známosti a kontaktován. Další respondenti byli vybráni na základě doporučení R1, poté na doporučení R2, R3 a R4. Rozhovor se odehrával v aplikaci „Skype“, která umožňuje volbu online rozhovoru a video-rozhovoru. Respondenti před plánovaným rozhovorem dostali předem vytvořené otázky pro rozhovor (viz. příloha A) a také byli obeznámeni o základním vymezení pojmů rekonstruovaná rodina a rozdílu mezi vlastním a nevlastním dítětem. Rovněž respondenti dostali informaci, že celý rozhovor bude anonymní, a že výsledky slouží pouze jako data k bakalářské práci. Proběhlé rozhovory trvaly přibližně 20 minut. Po ukončení rozhovoru byli respondenti informováni o možnosti zpětného kontaktu, z důvodu dovysvětlení odpovědí.

4.3 Metoda zvolená pro analýzu dat

Zvolenou metodou pro analýzu dat z polostrukturovaného rozhovoru se stalo otevřené kódování. Metoda otevřeného kódování spočívá v pročitání, rozřazení a zanalyzování sebraných dat, v tomto případě ze získaných výsledků z polostrukturovaného rozhovoru. Otevřené kódování je velmi flexibilní a otevřená metoda pro sběr dat. Vzniklé kódy mají variabilní charakter a lze je utvářet několika způsoby. Kódy mohou být tak předem připravené a popřípadě se k nim mohou přidávat nové nebo se kódy mohou tvořit po zanalyzování získaných výsledků a být vytvořeny pro jednotlivá slova či věty (Hendl, 2008, s. 246-247).

Ze získaných výsledků z polostrukturovaného rozhovoru byly vytvořeny kódy, které po rozřazení a zanalyzování vedly k vytvoření příslušných kategorií.

4.4 Analýza výsledků

Po rozřazení a zanalyzování kódů vytvořených z výsledků z polostrukturovaného rozhovoru, bylo vytvořeno následujících 5 kategorií:

- Změny po založení rekonstruované rodiny
- Výhody a nevýhody nevlastního rodičovství
- Kompatibilita mezi sourozenci
- Sourozenecké rozepře
- Vzájemná podpora vztahů

4.4.1 Změny po založení rekonstruované rodiny

První kategorii jsem nazvala „*Změny po založení rekonstruované rodiny*“ a danou kategorii charakterizují kódy: rekonstruovaná rodina, vznik, čas, rozdíl, soudržnost, bývalý partner, vlastní rodič, nevlastní rodič, vlastní dítě, nevlastní dítě

Všichni respondenti se shodují na tom, že vznik nové rekonstruované rodiny je náročná a složitá situace. V rámci nové vzniklé rekonstruované rodiny si rodič musí zvyknout a přijmout jiný a nový přístup ohledně rodičovství. Také se musí rodič vyrovnat se svojí novou rolí nevlastního rodiče a v rekonstruované rodině přijmout své nevlastní dítě. Zároveň respondenti došli k závěru, že společný vztah v rodině spíše pozitivní než negativní.

R1 „*Vzniklou rodinu vnímám celkem pozitivně a jsem ráda, že všichni jsou její součástí. Nejtěžší v začátcích bylo sžít rodinu dohromady, co se týče zájmů, vaření, časového rozvrhu a sjednotit jednotlivé povahy. Důležité bylo, abychom se všichni naladili na tzv. jednu vlnu. Také se na začátku řešilo společné bydlení, které nebylo kvůli dětem hned, ale postupně zhruba kolem jednoho roku jsme všichni bydleli společně v jedné domácnosti.*“

R2 „*Nejtěžší pro mě bylo zvyknout si na nevlastní dítě, tedy na dceru mého manžela, protože mě v nové rodině nepřijala. Ale naopak moje vlastní nejstarší dcera přijala svého nevlastního otce velmi dobře. Takže náš společný vztah v rekonstruované rodině je individuální k různým členům.*“

R4 „*V nové rodině se cítím lépe než v rodině předchozí, protože bývalý partner se dceři příliš nevěnoval. Nynější vztah je lepší a všichni máme mezi sebou pěkný vztah, i když zezáčátku to bylo trochu náročné toho docílit. Hlavně byl problém, aby si děti na sebe zvykly.*“

R4 „*Založit novou rodinu bylo těžší, než jsem očekávala.*“

R5 „*Před vzniklou rodinou jsem svoje děti vychovávala sama, a tak jsem byla ráda, že děti mají nyní otce, sice nevlastního, ale mají. Těžké bylo ale sžítí s partnerem a s jeho nevlastním synem. Sjednotit náš vztah byl boj, ale nyní pozoruji zlepšení.*“

Dále se respondenti R1, R3, R4 a R5 shodují na obtížnosti vzniku rekonstruované rodiny v rámci problematiky ohledně sžítí vlastních a nevlastních dětí a sžítí s novým rodičem. Rovněž respondenti odpovídají, jakým způsobem reaguje jejich vlastní dítě na vzniklou rekonstruovanou rodinu a jak dítě nová rodina ovlivnila a jakou změnu u dítěte rodič zaznamenal.

R1 *„Přístup obou holek ke mně ve vzniklé rodině byl celkem neutrální. Co se týče ostatních členů, tak samozřejmě si musely holky zvyknout na dalšího sourozence a zároveň se musely sžít s mým novým partnerem. Bylo pro ně jednodušší, když komunikovaly se svým otcem, kterého znaly odmala. Původní rodina byla jistota, která se díky nové rodině narušila. Ale vzhledem k věku mých dětí, se to dalo zvládnout.“*

R3 *„Sžítí bylo velmi náročné a pořád náročné je kvůli nejstarší dceři, která je v pubertě a nikoho v nové rodině neposlouchá.“*

R4 *„Vlastní mladší syn nijak zvlášť změnu v tom, že žijeme v nové rodině nevnímá. Ale starší vlastní syn se na začátku v nové rodině bál a nikde nechtěl zůstat sám, chtěl být pořád semnou a nechtěl zůstat ani u nevlastního otce.“*

R5 *„Rozdíl u dítě z přechodu z původní rodiny do nové byl markantní a dítě bylo velmi v šoku. Zhoršilo se celé chování dítěte a uzavřelo se hodně do sebe.“*

Respondent R2, ale problém se sžitím dítěte do nové rekonstruované rodiny neviděl.

R2 *„Změna rodiny byla pro dítě minimální až nepatrná. Dítě vidělo, že já jsem byla spokojená, tak dítě bylo také. Taky nebyl ani problém s přijetím nového sourozence a nevlastního otce, který se stal přirozenou autoritou pro dítě.“*

Respondenti R2, R3, R4 a R5 se shodují na tom, že rozdíl mezi vlastním a nevlastním dítětem ve vzniklé rekonstruované rodině nedělají. Rozdíly mezi vlastním a nevlastním dítětem by mohl mít špatný vliv na dítě a přestalo by nevlastního rodiče respektovat, podtrhovat jeho autoritu a celkově by se dítě odcizilo od rodiče.

R2 *„Rozdíly mezi dětmi nedělám, a hlavně by to bylo vůči všem dětem nefér, kdybych upřednostňovala vlastní dítě před nevlastním. Třeba kdybych dala větší dárek k narozeninám vlastnímu dítěti a nevlastního bych odbyla nějakou drobností, tak by ten nevlastní mě třeba přestal mít rád.“*

R3 *„Snažím se děti brát všechny stejně, ale někdy je to pro mě těžké.“*

R5 *„Nikdy bych rozdíl mezi dětmi nedělala a ani můj partner ne. Všechny děti bereme stejně a chovám se ke všem dětem upřímně.“*

Respondent R1 rozdíl mezi vlastním a nevlastním dítětem dělá, a to z důvodu vlivu bývalého partnera svého nynějšího partnera. Vlastní rodič má na dítě větší právo a smí rozhodovat o dítěti, i když s dítětem nežije v jedné domácnosti.

R1 *„Samozřejmě, že rozdíl v přístupu k nevlastnímu synovi je. Své vlastní děti si vychovávám podle svého, ale nevlastní dítě si vychovává jeho otec a jeho matka. Snažím se ho brát jako svého, ale někdy je to těžké, musím si dávat pozor, abych ho nějak nezakřikla, nezalekla, a aby se mezi námi nenarušila komunikace.“*

4.4.2 Výhody a nevýhody nevlastního rodičovství

Druhou kategorii jsem nazvala *„Výhody a nevýhody nevlastního rodičovství“* a danou kategorii charakterizují kódy: komunikace, výchova, bývalý partner, nevlastní rodič, nevlastní dítě

Každý rodič, který začne žít v nové rekonstruované rodině se musí smířit s rolí nevlastního rodiče a přijmout do rodiny nevlastní dítě nebo děti. Společný vztah rodiče a nevlastního dítěte není vždy pozitivní a může vyústit v mnoho problémů s ním spjatý.

Respondenti R1, R3 a R4 se shodují na tom, že s nevlastním dítětem či dětmi vytváří pozitivní vztah a že společnému času mezi nevlastním rodičem a nevlastním dítětem věnují dostatek času a energie.

R1 *„Myslím si, že náš společný vztah je celkem kladný, až bych řekla, že občas kamarádský a má mě rád. Samozřejmě se snažím stále udržovat úzký kontakt, abychom si porozuměli, co nejvíce. Snažím se s ním sdílet jeho zájmy a učím se s ním. Chci, aby věděl, že se na mě může kdykoliv obrátit s čímkoli.“*

R3 *„Našemu vztahu mezi mnou a nevlastním dítětem se snažím věnovat a posilovat ho. Hodně s dítětem komunikuju a snažím se s ním trávit, co nejvíce času.“*

R4 *„Myslím, že s nevlastními dětmi mám celkem kamarádský vztah a berou mě jako součást rodiny, za což fakt děkuju, že mě mají takhle rády.“*

Respondent R1 říká, že určitý problém vznikal v rámci žárlení mezi dítětem, vlastním rodičem a nevlastním rodičem.

R1 *„Nevlastní dítě žárlí na svého otce, tedy mého partnera, protože se věnuje mně a nejen jemu. A je to i v opačném případě, kdy já žárlím na nevlastního syna, protože se můj*

partner věnuje svému synovi nežli mně. Řešením je, dávat si na to pozor, abychom zbytečnému žárlení radši předcházeli. Postupem času se to, ale vylepšuje.“

Respondenti R2 a R5 nemají s nevlastním dítětem či dětmi pozitivní vztah. Kvůli tomu je nevlastní dítě či děti neberou jako plnohodnotného člena rodiny. Respondenti se shodují na vliv věku dítěte, i když nevlastní děti mají mezi sebou věkový rozdíl. Tudiž je vztah mezi nevlastním rodičem a nevlastním dítětem individuální a může být ovlivňován čímkoli.

R2 *„Bohužel mezi námi není žádný vztah a nemá mě dítě rádo. A když už to vypadá nadějně, že se u nás utváří nějaký vztah, tak se jedná o přetvářku. Zkrátka hraje divadlo před ostatními.“*

R5 *„Vztah mezi námi není dobrý, protože dítě je už veliké a má svoji hlavu. Nenechá si mluvit do ničeho a nechce slyšet třeba moje rady a tak.“*

Respondenti R1, R2, R3, R4 a R5 se shodují na problému v rámci společné komunikace mezi nevlastním rodičem a nevlastním dítětem a vliv vlastního rodiče na dítě, který s dítětem nesdílí domácnost. Respondenti respektují, že jsou v roli nevlastního rodiče, ale chtěli by mít stejný vliv na dítě jako oba vlastní rodiče.

R1 *„Samozřejmě největší problém vidím v komunikaci. Někdy nemá potřebu řešit něco se mnou, stačí mu k tomu jeho rodiče, což je asi v pořádku, ale ve společné domácnosti je to docela problém, když mě pak postaví před hotovou věc. Řešení této situace je docela těžké, jelikož je to vlastně z jeho strany v pořádku, protože má svoje rodiče.“*

R2 *„Její problém je v tom, že neustále vyžaduje svého otce, tedy mého partnera a vůbec nerespektuje mě. Nedojde si ke mně pro radu, nezeptá se mě na nic, radši zavolá své matce.“*

R3 *„Vidím, že je moje dítě ovlivněno mojí bývalou partnerkou. Ona nebyla s ničím spokojená a vše jí vadilo, a k tomu vedla i naše dítě. K nevlastní matce totiž nemá žádnou úctu a vše jí vadí.“*

R4 *„Děti odmítají mého partnera a nechťejí s ním vůbec komunikovat. Se mnou je komunikace pořád stejná, jako v původní rodině.“*

R5 *„Nejsem jeho vlastní rodič, a tudíž nemám výhradní právo rozhodovat o jeho osudu, to dělají jeho vlastní rodiče, kterým důvěřuje a svěřuje se jim. Já ho pouze směřuji a snažím se mu v nové rodině přizpůsobit a být na něj milá.“*

Respondenti R1 a R4 se shodují na určitém podílu ve výchově nevlastního dítěte či dětech. Oba uvádějí, ale že jejich výchova není na plný úvazek a o výchovu se zaslouhují oba vlastní rodiče, nebo alespoň jeden z nich.

R1 *„Podílím se na výchově všech našich dětí, jelikož s námi sdílí jednu domácnost. Samozřejmě, že problémy se vyskytnou, ale opět si to musí vyřešit jeho otec, tedy můj partner a případně oba jeho vlastní rodiče. To je právě to těžké na tomto soužití, že do některých věcí nemohu moc mluvit, i když bych někdy ráda.“*

R4 *„Částečně se snažím podílet na výchově nevlastních dětí, ale pokud se jedná o zásadní věci, tak výchovu přebírá jeho vlastní otec a sám či s bývalou partnerkou, která je vlastní matka dítěte, rozhodují.“*

Respondenti R2, R3 a R5 nezasahují do výchovy nevlastního dítěte či dětí vůbec. Respondenti se shodují na tom, že vychovávají pouze jejich vlastní dítě či vlastní děti.

R2 *„Nesnažím se nevlastní děti vychovávat, pouze přihlížím. O dětech rozhoduje hlavně můj partner. Vychovávám především své vlastní děti, kde naopak můj partner jen přihlíží a já vychovávám. Máme výchovu takhle rozdělenou už od samého začátku, všem to vyhovuje.“*

R3 *„Nezapojuji se do výchovy nevlastního dítěte. Vše nechávám na manželce“*

R4 *„Nepodílím se na jejich výchově. Nevlastní děti nemají ke mně důvěru, tak proto to nechávám na vlastních rodičích.“*

4.4.3 Kompatibilita mezi sourozenci

Třetí kategorii jsem nazvala *„Kompatibilita mezi sourozenci“* a danou kategorii charakterizují kódy: sourozenci, vztah, čas, vlastní dítě, nevlastní dítě

V nově vzniklé rekonstruované rodině se spojí vlastní a nevlastní dítě či děti a musí začít společně žít v jedné domácnosti. Děti si musí na sebe zvyknout a začít se navzájem tolerovat a respektovat.

Respondenti R1, R2 a R4 se shodují na tom, že vztah mezi vlastním a nevlastním dítětem či dětmi byl kladného charakteru a panoval na začátku soužití mezi dětmi pěkný vztah. Děti si ve vztahu rozuměly a důvěřovaly si.

R1 *„Tak na začátku se děti snažily skamarádit a otrkat se mezi sebou. Měly touhu poznat jeden druhého. I když ze začátku tam byla taková nejistota, ale netrvala příliš dlouho. Jelikož nevlastní dítě bylo poměrně malé, když naše rekonstruovaná rodina vznikla, tak ho moje mnohem starší dcery vzaly bezproblémově mezi sebe a měly snahu se o něj starat. Také se mu snažily i pomáhat například v učení.“*

R2 *„Vztah mezi dětmi byl celkem kamarádský a měly se rády. Hlavně mezi vlastní dcerou a nevlastní dcerou byl na začátku krásný vztah. Dokázaly si hrát společně celé hodiny.“*

R4 *„Na začátku měly děti hezký vztah. Důvěřovaly si hned od začátku, až jsem z toho byla zaskočená, že na sebe tak kladně reagují.“*

Respondenti R3 a R5 měli na začátku soužití mezi vlastním a nevlastním dítětem či dětmi špatný společný vztah. Děti se navzájem nerespektovaly a ani netolerovaly.

R3 *„Děti neměly vůbec dobrý vztah. Jeden druhému se stranil.“*

Všichni respondenti R1, R2, R3, R4 a R5 se shodují na tom, že díky společně strávenému času v rekonstruované rodině se všechny děti naučily společně spolu vycházet. Děti se již sžily a dokážou se nyní respektovat, tolerovat i podporovat.

R1 *„Dnes jsou již děti větší, jsou to partáci a snaží se jeden druhému pomoci. Stále se je snažíme s partnerem stmelovat. Samozřejmě, že někdy mezi nimi dojde k rozepři, ale to je normální. Dá se říct, že dnes již víc chápou situaci a fungování naší rodiny.“*

R2 *„Nevlastní děti mají moje děti rády. Díky tomu, že spolu už jsou nějakou dobu, tak už si na sebe zvykly.“*

R5 *„Děti si po čase na sebe zvykly a nyní již nemůžu najít žádné výhrady k jejich společnému vztahu.“*

4.4.4 Sourozenecké rozepře

Čtvrtou kategorii jsem nazvala „*Sourozenecké rozepře*“ a danou kategorii charakterizují kódy: sourozenci, problémy, konflikt, rivalita, žárlení, vlastní dítě, nevlastní dítě

S nevlastním sourozencem či sourozenci utváří dítě vztah, který je ohrožován mnohými problémy, jako jsou například konflikty, hádky, věková rivalita nebo žárlení.

Respondenti R1, R2, a R5 přiznávají, že k problémům mezi vlastním nevlastním dítětem či dětmi dochází. Mezi problémy respondenti řeší především konflikty a hádky mezi sourozenci. R2 dodává, že ke konfliktům mezi sourozenci dochází také z důvodů neshody v rozhodnutí mezi partnery. Také se respondenti shodují na případné podpoře, kterou dětem při vzniklém problému podají. V rámci podpory při problémech respondenti nejčastěji kladou důraz na společnou komunikaci a celkové pomoci.

R1 *„Řekla bych, že řešíme běžné problémy, stejné jako se vyskytují v normální rodině, ať to je třeba slovní dohadování nebo hádky. Stále se je snažíme s partnerem usměrnit a vysvětlit vzniklou situaci. Snažíme se také jako rodina probrat problém všichni dohromady. Společně si říct, co bylo špatně, a jak to vyřešíme. Hlavní je komunikace mezi všemi.“*

R2 *„U nás nejčastěji dochází k různým hádkám, a to třeba kvůli společným hračkám. Další problémy u dětí vytvářím já s partnerem, kdy jeden něco dovolí a druhý naopak zakáže. Ale snažíme se dojít ke společnému kompromisu, aby ke zbytečným hádkám kvůli nám mezi dětmi nedocházelo. Takže buď všichni nastejno anebo ani jeden.“*

R5 *„Snažím se nezasahovat do jejich sporů a vměšovat se do jejich hádek nebo je nějak ovlivňovat, ale podávám jim pomocnou ruku, když o ni požádají nebo vidím, že je potřeba a řeknu svoji myšlenku k vyřešení problému.“*

Respondent R4 tvrdí, že sice určitým problémům mezi vlastními a nevlastními dětmi dochází, ale že ani jeden rodič nebude zasahovat do jejich problému nebo jim v řešení problému pomáhat.

R4 *„Když dochází k nějakým problémům mezi dětmi, vždy jim říkáme, aby se mezi sebou rozumně dohodly. A že já s partnerem nejsme soudci, abychom je rozsoudili a řešili jejich spory.“*

Respondent R3 říká, že k žádným problémům mezi vlastním a nevlastním dítětem či dětmi nedocházelo, z důvodu špatného vztahu mezi sourozenci, kdy sourozenci se jeden druhému stranil.

R3 *„K problémům mezi dětmi ani nedochází, protože se navzájem sobě straní, takže není ani problém, který bych řešil mezi nimi.“*

Respondenti R1, R2, R3 a R4 se shodují na tom že mezi vlastními a nevlastními dětmi nedochází k žádným větším problémům.

R1 *„Nemohu říct, že bychom měli nějaké závažné problémy. Je to stejné, jako vztahy mezi sourozenci ve vlastní rodině. Například: takové to, to je moje, to mi neber, vezmi si svoje apod. je u nás běžná záležitost.“*

R2 *„Žádný nejzávažnější problém mezi dětmi nevidím spíše jen ty běžné hádky jako jsou i jinde než jen u nás.“*

Respondent R5 tvrdí, že nejzávažnější problém mezi vlastním a nevlastním dítětem či dětmi shledává ve vymezení teritoriálního prostředí mezi sourozenci, kde vážné spory vyplívají ze společně obývané jedné místnosti.

R5 *„Jediný vážný problém je málo místa v dětském pokoji a všichni sourozenci musí být v té jedné malé místnosti. I když děti mají mezi sebou hezký vztah, tak se hádkám nevyhneme a z důvodu, že je společné bydlení v jedné místnosti v problémech podporuje, rozhodli jsme se brzy přestěhovat do většího.“*

Respondenti R2 a R5 se shodují na určité věkové rivalitě a žárlení mezi vlastním a nevlastním dítětem či dětmi. To spočívá především na věku sourozenců a mezi jejich věkovým rozdílem.

R2 *„Žárlení a určitá věková rivalita se u dětí nachází. Zvláště u nejstarší dcery, která je v pubertě a ráda provokuje a dělá naschvály nevlastnímu mladšímu synovi. Žárlí, že se mu věnují více, než jí. Potom mladší nevlastní syn utočí na ní, a tak pořád dokola.“*

R5 *„Určitě se mezi dětmi vyskytují, ale není to jistě tak kritické, aby se to nedalo zvládnout. Nejlepší řešení jsem našla v tom, že mladší dostane ve všem výhodu a starší musí ustoupit. Jinak to u nás nefunguje, takže tohle řešení je nejvíc prospěšné pro nás všechny.“*

Respondenti R1, R3 a R4 se shodují na tom, že určitá věková rivalita nebo žárlení se mezi sourozenci nevyskytuje.

R1 *„Nepocituji téměř žádnou žárlivost mezi sourozenci. Jejich vztah je celkem kamarádský.“*

R4 *„Myslím si, že věková rivalita mezi dětmi není problém, protože nikomu nedáváme s partnerem přednost. Všechny děti jsou si rovni, tak nemají důvod.“*

4.4.5 Vzájemná podpora vztahů

Pátou kategorií jsem nazvala „*Vzájemná podpora vztahů*“ a danou kategorií charakterizují kódy: vztah, sourozenci, komunikace, podpora, aktivity, činnosti

V rekonstruovaných rodinách je důležitá podpora rodičů vůči svým vlastním a nevlastním dětem.

Všichni respondenti R1, R2, R3, R4 a R5 se shodují na tom, že podporují společný vztah mezi sourozenci a předávají určité rady nebo pomoc při budování lepšího vztahu. A zároveň se všichni respondenti shodují na tom, že ne vždy děti ocení jejich podporu a radu v utváření lepšího vztahu mezi sourozenci nebo pro vyřešení nějakého problému.

R1 *„Samozřejmě, že jejich vzájemný vztah podporuji já i můj partner. Rady předáváme a máme ve zvyku se radit všichni dohromady. Jako v každé rodině, mají děti svoji vlastní hlavu, takže některé naše rady těžko nesou. Anebo naše rady už nejsou moderní.“*

R3 *„Podporuji vztah mezi dětmi, jak se to jen dá, ale na moji pomoc či radu reaguji neutrálně, anebo úplně negativně. Obě děti mají v tomto směru vlastní hlavu a radši se sobě navzájem straní, takže je ani nemůžu stmelit dohromady a nějak jim pomáhat, třeba ve vzájemné komunikaci.“*

R4 *„Snažíme se, aby děti spolu vycházely, ale nějaké konkrétní rady nedáváme, spíše je jen směřujeme správným směrem, i když ne vždy to jde“*

R5 *„Využívám své nejlepší zkušenosti a vždy říkám, že jsme na tom světě příliš krátce na to, abychom se hádali. Musíme se radovat a užívat si ve zdraví. Ale ne každý den je posvácení, někdy neposlechnou, nedbají na moje zkušenosti, ale to je jen občas.“*

Všichni respondenti R1, R2, R3, R4 a R5 podporují sourozenecký vztah mezi vlastními a nevlastními dětmi různými aktivitami a činnostmi. Zároveň všichni respondenti podporují společný čas a společnou komunikaci.

R1 *„Náš společný čas podporuji např. společně trávenými víkendy a různými výlety se všemi dětmi. Důležité pro mě je se společně spolu nasnídat, naobědvat, navečeřet a při tom si spolu popovídat. Celkově bych řekla, že veškerý společně strávený čas a komunikace mezi sebou je nepostradatelná. Zkrátka být všichni co nejvíce spolu a užít si to.“*

R2 *„Společně si hrají, venku i doma. Starší dcera se ráda stará o mladší nevlastní dceru a hodně mi s ní i se synem pomáhá. Taky je podpořím tím, že je zaměstnám v kuchyni, třeba*

společným vyndáváním nádobí z myčky, sešlapáváním pet-lahví nebo třeba společným vařením. “

R3 *„Jediné, co funguje, aby děti spolu trávily čas je společná procházka do přírody anebo desková hra, třeba „Člověče, nezlob se“.“*

R4 *„Snažíme se všichni v dnešní době zabavit společně například deskovými hrami nebo jdeme společně všichni na procházku.“*

R5 *„Dělají všechno společně, ať už třeba samy si hrají, nebo s něčím mi pomáhají a tak, ale když mají potřebu nebo mají pocit, že chce být každé dítě samo, tak k tomu dostanou prostor. Rozhodně je nemutím, aby byly pořád spolu.“*

4.5 Shrnutí výsledků

Výzkum se zabýval tím, jaký pohled má rodič na vztah mezi vlastním a nevlastním dítětem v rekonstruované rodině a jaké problémy mezi nevlastními sourozenci řeší a jak sourozence podporuje rodič v utváření pozitivního sourozeneckého vztahu. Výzkum byl vytvořen s pomocí pěti respondentů z Královéhradeckého kraje a data byla sesbírána pomocí polostrukturovaného rozhovoru.

První kategorie *„Změny po založení rekonstruované rodiny“* se orientovala na odpověď na první dílčí otázku *„Jak rodič vnímá nynější rekonstruovanou rodinu?“*. Shrnutí výsledků z této kategorie se zabývalo změnou po založení rekonstruované rodiny a tím k jakým změnám v nynější rekonstruované rodině dochází, co se týče vnímání vzniklé rodiny rodičem, jaký rozdíl rodič vidí v přístupu k vlastnímu dítěti v nové situaci a jestli rodič v rekonstruované rodině bere své nevlastní dítě stejně nebo ne. Respondenti kladou důraz na rodinu obecně a na to, že ne zcela záleží, jestli je dítě vlastní nebo nevlastní. A že je důležité mít kladný společný vztah mezi všemi členy.

Druhá kategorie *„Výhody a nevýhody nevlastního rodičovství“* se orientovala na odpověď na druhou dílčí otázku *„Jaký vztah má rodič v rekonstruované rodině k vlastnímu a nevlastnímu dítěti?“*. Tato kategorie se zabývala především společným vztahem nevlastního rodiče a nevlastního dítěte či nevlastních dětí. Z výsledků vyplývá, že vzájemný vztah je velmi individuální a liší se případ od případu. Respondenti se ovšem shodli na problému, který ovlivňuje jejich společný vztah, a to konkrétně na problému s komunikací. Komunikaci dítě řeší především s vlastními rodiči, protože k nevlastnímu rodiči nemá potřebnou důvěru.

V neposlední řadě se v této kategorii zaměřuji na problémy s výchovou, kdy nevlastní rodič se v případě R1 a R5 podílí na výchově nevlastního dítěte, ale ne úplně ve všem a vždy. Naproti tomu respondenti R2, R3 a R4 se na výchově nevlastního dítěte či dětech nepodílí vůbec, i když se všichni shodují na tom, že o výchovu mají zájem.

Třetí kategorie „*Kompatibilita mezi sourozenci*“ se orientovala na odpověď na třetí dílčí otázku „*Jaký vztah v rekonstruované rodině mají mezi sebou nevlastní sourozenci?*“. Tato kategorie se zabývala společným vztahem mezi vlastním a nevlastním dítětem či dětmi. Na začátku vzniku rekonstruované rodiny se děti bály a nedůvěřovaly si. Měly proti sobě určité výhrady. Díky společně strávenému času v rekonstruované rodině se všechny děti spřátelily a našly k sobě určitou cestu. Jejich společný vztah je pozitivní a vřelý.

Čtvrtá kategorie „*Sourozenecké rozeprě*“ se orientovala na odpověď na čtvrtou dílčí otázku „*Jaké problémy řeší rodič mezi nevlastními sourozenci v rekonstruované rodině?*“ a na pátou dílčí otázku „*Jakým způsobem řeší rodič problémy mezi nevlastními sourozenci v rekonstruované rodině?*“. Tato kategorie se zabývala sourozeneckými rozeprěmi, kdy mezi vlastním a nevlastním dítětem či dětmi se téměř všichni respondenti shodli, že se nacházely různé hádky a konflikty mezi sourozenci. Také mě překvapilo zjištění, že se mezi sourozenci nenacházejí žádné větší problémy, které nejdou vyřešit. Zároveň se většina respondentů snaží problémům předcházet nebo je nenásilnou formou pomáhají vyřešit.

Pátá kategorie „*Vzájemná podpora vztahů*“ se orientovala na odpověď na šestou dílčí otázku „*Jak rodič podporuje vztah v rekonstruované rodině mezi nevlastními sourozenci?*“. Shrnutí výsledků z této kategorie mě potěšilo v tom, že všichni respondenti se snaží jakkoli podporovat vztah mezi sourozenci, a že děti dokážou alespoň na chvíli spolu trávit čas. Také respondenti se snaží posilovat společný vztah mezi vlastními a nevlastními dětmi například společně stráveným časem, společnou komunikací nebo prostřednictvím různých aktivit a činností, které se zaměřují na upevnění společného vztahu.

Výzkum měl pozitivní přínos, protože došlo ke zjištění, že respondentům vztah mezi vlastním a nevlastním dítětem není lhostejný a že se jejich společný vztah snaží upevňovat. Zároveň se respondenti snaží nedělat mezi dětmi rozdíly a případné vzniklé problémy mezi dětmi řeší nebo v lepším případě k nim ani nedochází.

Závěr

Pojem vlastní a nevlastní je pouze formální označení. Rekonstruovaná rodina je sice jiná, než je rodina nukleární, ale pořád je to rodina. Nemělo by se tam rozlišovat, kdo je vlastní a kdo není. Všichni jsou si rovni a všichni začínají od začátku v nové rodině. Důležitá je podpora vlastního a nevlastního rodiče navzájem, tak i podpora obou rodičů vlastním i těm nevlastním dětem a společný vztah mezi sourozenci.

V bakalářské práci se podařilo popsat základní pojmy v kontextu s rekonstruovanými rodinami, v nichž se střetávají vlastní a nevlastní děti, a vlastní a nevlastní rodiče. Podařila se mi kapitola „Nevlastní rodina“, kde právě zmiňuji rekonstruovanou rodinu. Také se mi líbí rozdělení rodin na vlastní, nevlastní a náhradní. Důležitá a nejvíce členitá je celá třetí kapitola, která se věnuje jen sourozencům. Zaměřuje se především na postavení vlastních a nevlastních dětí v rodině, ve které se řeší sourozenecký vztah mezi vlastními a nevlastními dětmi.

Výsledky z výzkumu by mohly být inspirací pro všechny rodiče, kteří žijí právě v rekonstruované rodině a mají problémy s vlastními a nevlastními dětmi. Celkově si myslím, že výzkum byl zdařilý a respondenti si díky němu uvědomili důležitost a vážnost nově vzniklé rekonstruované rodiny, kterou je třeba podporovat a upevňovat společný vztah mezi všemi členy, a zvláště mezi nevlastními sourozenci.

Každý rodič by měl podporovat společný vztah mezi nevlastními i vlastními sourozenci a upevňovat vzájemné pochopení a respekt k sourozenci. Podpora je hlavně důležitá v celé vzniklé rekonstruované rodině, kde každý člen by měl být její součástí a měl by mít v rodině své místo.

V souvislosti s tématem mé bakalářské práce mě napadají další témata pro závěrečné práce, které by chtěly dle mého názoru rozšířit. Myslím, že by bylo vhodné udělat např. práci o tzv. společných dětech, tedy o dětech, které se narodily právě v rekonstruované rodině a jsou vůči sourozencům napůl nevlastní. Dále mě napadá téma o střídavé péči dětí, kdy se sourozenci spolu potkávají jen zřídka a může tato střídavá péče docílit vážných problémů mezi vlastními a nevlastními sourozenci.

Seznam použité literatury a zdrojů

ANDERSON, E. R. (1999). Chapter V. Sibling, half sibling, and stepsibling relationships in remarried families. Monographs of the Society for Research in Child Development. [online] Získáno 12. 1. 2021 z databáze EBSCO

ANTIER, Edwige. *Dítě toho druhého: umění žít s dítětem nového partnera*. Praha: Portál, 2005. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-946-1.

ARCHER, Caroline. *Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]*. Přeložil Petra VLČKOVÁ. Praha: Portál, 2001. ISBN isbn80-7178-578-4.

BAHAM, M. E., Weimer, A. A., Braver, S. L., & Fabricius, W. V. (2008). *Sibling relationships in blended families. The International Handbook of Stepfamilies: Policy and Practice in Legal, Research, and Clinical Environments*, 175-207. dostupné z https://www.researchgate.net/publication/286722446_Sibling_Relationships_in_Blended_Families

BALLNIK, Peter. *Otcem i po rozvodu*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0150-2.

BERTINI, Kristine. *Sendvičová rodina: souběžná péče o malé děti a seniory*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0478-7.

BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Praha: Portál, 1999. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-334-x.

CESARI LUSSO, Vittoria. *Prarodiče, rodiče a vnoučata: o emočních, vztahových a komunikačních úskalích*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0003-1.

ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 2010. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-779-4.

DALLOZ, Danielle. *Žárlivost a rivalita*. Praha: Portál, 2002. Průvodce výchovou v rodině. ISBN 80-7178-596-2.

DOULÍK, Pavel a Jiří ŠKODA. *Diagnostika dětských pojetí a její využití v pedagogické praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2008. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 978-80-7414-059-4.

DUMONTEIL-KREMER, Catherine. *Další dítě v rodině: výchova sourozenců*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0802-0.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. Hálkova sbírka pediatrických prací (Avicenum).

FABER, Adele a Elaine MAZLISH. *Sourozenci bez rivalry*. Brno: Computer Press, 2009. ISBN 978-80-251-2312-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualizované vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

LOVASOVÁ a kol. *Děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-x.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-897-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.

MIOVSKÝ, Michal, ed. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule: snowball sampling*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. Metodika (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-08-0.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-75-3.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-X.

NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada, 2007. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2075-3.

NOVOTNÁ, Kateřina a Iva KYSELÁ. *Moje děti, tvoje děti, naše šťastná rodina*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-247-2891-9.

PREKOPOVÁ, Jirina. *Jen v lásce přežijeme*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0589-0.

SKLÁDALOVÁ, Markéta. *Jak na to?: o rodičovství, dětech a výchově*. Brno: CPress, 2015. ISBN 978-80-264-0727-0.

ŠTÁVOVÁ, Leona. *Nechte toho!: zásobník aktivit pro sourozence*. Brno: CPress, 2020. ISBN 978-80-264-3193-0.

Zákony a sdělení

Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

Zákon č. 94/1963, Zákon o rodině In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94#cast2>

Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89/zneni-20140101#p3080_p3080-238

Přílohy

Příloha A – Plán otázek k rozhovoru

1. Jak vnímáte Vaší vzniklou nynější rekonstruovanou rodinu? Co bylo pro Vás nejtěžší v začátcích?
2. Jakým způsobem na Vás reaguje vaše vlastní dítě ve vzniklé rekonstruované rodině? Jaký rozdíl u dítěte sledujete, když ho porovnáme s žitím v původní rodině?
3. Jak vnímáte své nevlastní dítě? Berete ho stejně jako vaše vlastní dítě? Děláte nějaké rozdíly mezi vlastním a nevlastním dítětem?
4. Jaký vztah vytváříte vy a vaše nevlastní dítě? Věnujete vašemu vztahu dostatek času a energie?
5. Co vidíte na nevlastním dítěti, jako nejzávažnější problém? Jakým způsobem se ho snažíte vyřešit?
6. Podílíte se na výchově nevlastního i vlastního dítěte? Máte problémy s výchovou nevlastního dítěte?
7. Jakým způsobem k vašemu dítěti přistupovalo nevlastní dítě v začátcích ve zrekonstruované rodině? Jaký vztah měli děti mezi sebou na začátku?
8. Jak vnímáte nynější vztah mezi vaším vlastním a nevlastním dítětem? Jaké je chování dětí mezi sebou?
9. Jaké problémy řeší nevlastní sourozenci mezi sebou? Jak často k nějakým problémům dochází? Jakým způsobem vy jako rodič těmto problémům předcházíte?
10. Jaký je nejzávažnější problém mezi vlastním a nevlastním dítětem? Jaký dopad mají na dítě vzniklé problémy?
11. Vyskytuje se mezi nevlastními sourozenci určitá věková rivalita a žárlivost? Jakým způsobem tuto rivalitu a žárlivost řešíte?
12. Využíváte nějaké činnosti, techniky, aktivity, které podporují společný vztah sourozenců? Jaké to jsou a jakým způsobem sourozenecký vztah podporují?
13. Podporujete vztah mezi nevlastními sourozenci? Jaké rady využíváte a jakým stylem ty rady předáváte? Jakým způsobem reagují sourozenci na Vaše rady?

Příloha B – ukázkový rozhovor

Respondent: R1

Pohlaví R1: žena

Věk R1: 38

Délka soužití v rekonstruované rodině: 4 roky

Počet dětí v rekonstruované rodině: 3

Věk dětí v rekonstruované rodině: 10 let, 17 let, 17 let

Poměr vztahu mezi sourozenci v rekonstruované rodině: 2 vlastní, 1 nevlastní

1. Jak vnímáte Vaší vzniklou nynější rekonstruovanou rodinu? Co bylo pro Vás nejtěžší v začátcích?

„Vzniklou rodinu vnímám celkem pozitivně a jsem ráda, že všichni jsou její součástí. Nejtěžší v začátcích bylo sžít rodinu dohromady, co se týče zájmů, vaření, časového rozvrhu a sjednotit jednotlivé povahy. Důležité bylo, abychom se všichni naladili na tzv. jednu vlnu. Také se na začátku řešilo společné bydlení, které nebylo kvůli dětem hned, ale postupně zhruba kolem jednoho roku jsme všichni bydleli společně v jedné domácnosti.“

2. Jakým způsobem na Vás reaguje vaše vlastní dítě ve vzniklé rekonstruované rodině? Jaký rozdíl u dítěte sledujete, když ho porovnáme s žitím v původní rodině?

„Přístup obou holek ke mně ve vzniklé rodině byl celkem neutrální. Co se týče ostatních členů, tak samozřejmě si musely holky zvyknout na dalšího sourozence a zároveň se musely sžít s mým novým partnerem. Bylo pro ně jednodušší, když komunikovaly, se svým otcem, kterého znaly odmala. Původní rodina byla jistota, která se díky nové rodině narušila. Ale vzhledem k věku mých dětí, se to dalo zvládnout.“

3. Jak vnímáte své nevlastní dítě? Berete ho stejně jako vaše vlastní dítě? Děláte nějaké rozdíly mezi vlastním a nevlastním dítětem?

„Samozřejmě, že rozdíl v přístupu k nevlastnímu synovi je. Své vlastní děti si vychovávám podle svého, ale nevlastní dítě si vychovává jeho otec a jeho matka. Snažím se ho brát jako svého, ale někdy je to těžké, musím si dávat pozor, abych ho nějak nezakřikla, nezalekla, a aby se mezi námi nenarušila komunikace.“

4. Jaký vztah vytváříte vy a vaše nevlastní dítě? Věnujete vašemu vztahu dostatek času a energie?

„Myslím si, že náš společný vztah je celkem kladný, až bych řekla, že občas kamarádský a má mě rád. Samozřejmě se snažím stále udržovat úzký kontakt, abychom si porozuměli, co nejvíce. Snažím se s ním sdílet jeho zájmy a učím se s ním. Chci, aby věděl, že se na mě může kdykoliv obrátit s čímkoli.“

5. Co vidíte na nevlastním dítěti, jako nejzávažnější problém? Jakým způsobem se ho snažíte vyřešit?

„Samozřejmě největší problém vidím v komunikaci. Někdy nemá potřebu řešit něco se mnou, stačí mu k tomu jeho rodiče, což je asi v pořádku, ale ve společné domácnosti, je to docela problém, když mě pak postaví před hotovou věc. Řešení této situace je docela těžké, jelikož je to vlastně z jeho strany v pořádku, protože má svoje rodiče.“

6. Podílíte se na výchově nevlastního i vlastního dítěte? Máte problémy s výchovou nevlastního dítěte?

„Podílím se na výchově všech našich dětí, jelikož s námi sdílí jednu domácnost. Samozřejmě, že problémy se vyskytnou, ale opět si to musí vyřešit jeho otec, tedy můj partner a případně oba jeho vlastní rodiče. To je právě to těžké na tomto soužití, že do některých věcí nemohu moc mluvit, i když bych někdy ráda.“

7. Jakým způsobem k vašemu dítěti přistupovalo nevlastní dítě v začátcích ve zrekonstruované rodině? Jaký vztah měli děti mezi sebou na začátku?

„Tak na začátku se děti snažily skamarádit a otrkat se mezi sebou. Měly touhu poznat jeden druhého. I když ze začátku tam byla taková nejistota, ale netrvala příliš dlouho. Jelikož nevlastní dítě bylo poměrně malé, když naše zrekonstruovaná rodina vznikla, tak

ho moje mnohem starší dcery vzaly bezproblémově mezi sebe a měly snahu se o něj starat. Také se mu snažily i pomáhat například v učení. “

8. Jak vnímáte nynější vztah mezi vaším vlastním a nevlastním dítětem? Jaké je chování dětí mezi sebou?

„Dnes jsou již děti větší, jsou to partáci a snaží se jeden druhému pomoci. Stále se je snažíme s partnerem stmelovat. Samozřejmě, že někdy mezi nimi dojde k rozepři, ale to je normální. Dá se říct, že dnes již více chápou situaci a fungování naší rodiny. “

9. Jaké problémy řeší nevlastní sourozenci mezi sebou? Jak často k nějakým problémům dochází? Jakým způsobem vy jako rodič těmto problémům předcházíte?

„Řekla bych, že řešíme běžné problémy, stejně jako se vyskytují v normální rodině, ať to je třeba slovní dohadování nebo hádky. Stále se je snažíme s partnerem usměrnit a vysvětlit vzniklou situaci. Snažíme se také jako rodina probrat problém všichni dohromady. Společně si říct, co bylo špatně, a jak to vyřešíme. Hlavní je komunikace mezi všemi. “

10. Jaký je nejzávažnější problém mezi vlastním a nevlastním dítětem? Jaký dopad mají na dítě vzniklé problémy?

„Nemohu říct, že bychom měli nějaké závažné problémy. Je to stejné, jako vztahy mezi sourozenci ve vlastní rodině. Například: takové to, to je moje, to mi neber, vezmi si svoje apod. je u nás běžná záležitost. “

11. Vyskytuje se mezi nevlastními sourozenci určitá věková rivalita a žárlivost? Jakým způsobem tuto rivalitu a žárlivost řešíte?

„Nepocítuji téměř žádnou žárlivost mezi sourozenci. Jejich vztah je celkem kamarádský. Ale spíš nevlastní dítě žárlí na svého otce, tedy mého partnera, protože se věnuje mně a nejen jemu. A je to i v opačném případě, kdy já žárlím na nevlastního syna, protože se můj partner věnuje svému synovi nežli mně. Řešením je, dávat si na to pozor, abychom zbytečnému žárlení radši předcházeli. Postupem času se to ale vylepšuje. “

12. Využíváte nějaké činnosti, techniky, aktivity, které podporují společný vztah sourozenců? Jaké to jsou a jakým způsobem sourozenecký vztah podporují?

„Náš společný čas podporuji např. společně trávenými víkendy a různými výlety se všemi dětmi. Důležité pro mě je se společně spolu nasnídat, naobědvat, navečeřet a při tom si spolu popovídat. Celkově bych řekla, že veškerý společně strávený čas a komunikace mezi sebou je nepostradatelná. Zkrátka být všichni co nejvíce spolu a užít si to.“

13. Podporujete vztah mezi nevlastními sourozenci? Jaké rady využíváte a jakým stylem ty rady předáváte? Jakým způsobem reagují sourozenci na Vaše rady?

„Samozřejmě, že jejich vzájemný vztah podporuji já i můj partner. Rady předáváme a máme ve zvyku se radit všichni dohromady. Jako v každé rodině, mají děti svoji vlastní hlavu, takže některé naše rady těžko nesou. Anebo naše rady už nejsou moderní.“